

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 03

Türklük Sözleşmesi

**Barış Ünlü: Kürtler
ırkçı olamaz çünkü
ırkçılık bir sistemdir**

**Astsubaylık terk 'aylenizin
sahafı' / Adem Erkoçak**

**'Yeni Türkiye' yolunda
neoliberalizm / Kerem Yılmaz**

**Dersim'in Ermeni kızları
nerede? / Anıl Mert Özsoy**

4 Barış Ünlü: Kürtler ırkçı olamaz çünkü ırkçılık bir sistemdir

14

'Türklük Sözleşmesi'ni okurken...

Mehmet Uğur

18

Dersim'in Ermeni kızları nerede?

Anıl Mert Özsoy

28

Malzemededen çalan 'hırsız', romancı ve akademisyen 'aşırımcı' öyle mi? Hasan Öztürk

32

'Yeni Türkiye' yolunda neoliberalizm

Kerem Yılmaz

37

Küçük sanatçıların büyük sergisi!

17

Portman, 'Yahudi Nobeli'ni reddetti

26

Osmanlı'dan bugüne: Devletçi aydınlar ve milliyetçi seçkinler Soner Sert

31

7. Yılmaz Güney Film Festivali başlıyor

34

İlk başbakan olmak 'asi'liğe yetmiyor!

Hatice Kapusuz

38

Astsubaylık terk 'aylenizin sahafı'

Adem Erkoçak

gazete duvar
kitaP.

Sayı: 3 Nisan 2018

Yayın Sahibi

AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Kapak Tasarım

Ersan Uğur Gör

Katkıda Bulunanlar

İrfan Aktan, Mehmet Uğur, Soner Sert,
Anıl Mert Özsoy, Hasan Öztürk, Emel
Gülcan, Kerem Yılmaz, Hatice Kapusuz,
Adem Erkoçak

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Türkiye'nin erken seçime hazırlandığı şu günlerde yönümüzü Türkiye halklarını anlatan kitaplara, Türklük, laiklik ve demokrasi kavramlarına çevirdik.

Barış imzacısı olduğu gerekçesiyle Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki görevinden ihraç edilen Barış Ünlü, 'Türklük' kavramının 'devlet aklı' ile yarattığı tahribatı kaleme aldı. Dipnot Yayınları etiketiyle okuyucu ile buluşan kitap, yazarın kendinden yola çıkarak 'içeriden' kaydettiği tahlillere dolu... İrfan Aktaş, Barış Ünlü ile Türklük Sözleşmesi'ni enine boyuna konuştu. Akademisyen Mehmet Uğur, Türklük Sözleşmesi'nin tarih yazımındaki yerini kaleme aldı.

Hatice Kapusuz, son zamanlarda çocuk edebiyatında oldukça ilgi çeken biyografi kitaplarını mercek altına aldı. Her Başbakan 'asi' midir? Bu sorunun yanıtı sayfalarımızda...

Dersim halkının yaşadığı zulüm, baskı ve kimliksizleştirme çabası on yıllardır devlet eliyle yapılıyor. Peki Dersim halkının, bölgede yaşayan Ermeni yurttaşların çocuklarına ne oldu? Belgeselci yazar Kazım Gündoğan ile Dersim'in Kayıp Kızları'nı konuştuk.

Askerdi, tam 19 yıl. Şimdi sahaf! Hem de Be-yoğlu'nun en bilindik sahaflarından... Adem Erkoçak, Ümit Nar ile kışlada başlayıp kitap sayfaları arasında devam eden hikayesini konuştu.

Soner Sert, Hasan Öztürk ve Kerem Yılmaz yazılarıyla bu sayımızda katkıda bulunan imzalar oldu.

Marifet iltifata tabidir...
İyi okumalar!

Anıl Mert Özsoy

Bariş Ünlü: Kürtler ırkçı olamaz çünkü ırkçılık bir sistemdir

İrkçılığın tarihsel, toplumsal ve kurumsal bir sistem olduğunu söyleyen araştırmacı Bariş Ünlü'ye göre Türkiye'de bir Kürt'ün veya Ermeni'nin ırkçı olması mümkün değil, çünkü ırkçılık bir sistemdir. Türkiye'deki toplumsal, siyasal, iktisadi sistemin Abdülhamit döneminde tesis edilen Müslümanlık Sözleşmesi ve Mustafa Kemal tarafından oluşturulan Türklük Sözleşmesi üzerinden varlığını sürdürdüğünü söyleyen Ünlü'yle büyük tartışma yaratacağı anlaşılan "Türklük Sözleşmesi" kitabını konuştuk.

İrfan Aktan iaktan@gazeteduvar.com.tr

Belli kriz anlarına karşı devletin geliştirdiği politikaları çoğunlukla "devlet aklı" denen, fakat çerçevesi net olmayan bir mefhumla bağlarız. Kürt sorununa yönelik geliştirilen "çözüm sürecinin" de, savaş sürecinin de hep bu akla dayandığına dair değerlendirmeler yapılır.

Bariş İçin Akademisyenler'in, devletin şiddete dayalı Kürt politikasını sert bir biçimde eleştirdikleri "Bu Suça Ortak Olmayacağız" bildirisinin üzerinden tam iki yıl geçti. O bildiriye imza attığı için Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki görevinden ihraç edilen Türkiye'nin en parlak akademisyenlerinden Bariş Ünlü, bu hafta Dipnot Yayınları tarafından basılan Türklük Sözleşmesi kitabıyla hem devlet hem de toplum "aklının" derinliklerine inerek müthiş bir analiz yapıyor.

Bu ülkenin yazısız anayasası olduğunu söylediği Türklük Sözleşmesi'nin kodlarını, kaide ve kurallarını, işleyiş biçimini, tarihsel bağlamını kapsamlı bir irdelemeyle ortaya seren Ünlü'nün çalışması tek kelimeyle müthiş! Lafı uzatmayalım ve sözü Bariş Ünlü'ye bırakalım...

Hasip Kaplan'ın "HDP kurultayında Demirtaş'ın yerine sakın bir Türk göz dikmesin" sözüyle başlayalım. Başta HDP olmak üzere çok sayıda kesim bu açıklamayı "ırkçı" buldu. "Demirtaş'ın yerine bir Türk göz dikmesin" demek bir Kürt'ü ırkçı yapıyor mu sizce?

Kaplan'ın sözleri hoşumuza gitmeyebilir ama böyle bir söz söylemek bir Kürt'ü ırkçı yapmaz. Sadece kötü bir sözle, birini inciterek ırkçı olamazsınız. İrkçilik tarihsel, toplumsal ve kurumsal bir sistemdir. Bu sistemin hem yapısal hem de bireysel tezahürleri olur. Buna göre, sadece ırksal veya etnik hiyerarşide üstte olan gruba mensup kişiler bireysel ırkçılık yapabilir, bundan kazançlı çıkabilir ve bundan dolayı bir kayıp yaşamazlar. Ayrıca söylediğim gibi bireysel ırkçılığın yanın-

da bir de yapısal ırkçılık vardır ve yapısal ırkçılık, üstteki gruba mensup olup bireysel olarak ırkçı olmayanları da kayırır ve korur.

Yapısal ırkçılık nedir?

Yapısal ırkçılık, etnik veya ırksal bir grubu sistematik olarak avantajlı, diğer etnik ve ırksal grupları da sistematik olarak dezavantajlı kılan bir yapıya işaret eder. Dolayısıyla Amerika'da Siyahların, Türkiye'de Kürtlerin veya Ermenilerin ırkçı olma imkânı ve iktidarı yoktur. Çünkü ırkçılık ancak iktidarla gelebilir. Dolayısıyla Hasip Kaplan'ın söylediğini Erdoğan veya Bahçeli kendi partisi için söylerse, bu ırkçılık olarak tanımlanabilir.

Yani Kürtler, Ermeniler veya Siyahlar ırkçı olamazlar mı?

Önyargılı, bayağı, kaba olabilirler, bir insanı belli bir ortamda dışlayabilirler. Ama ırkçılık çok daha yapısal bir iktidar ilişkisine işaret eder. Amerika'da veya Güney Afrika'daki Siyah hareketleri Beyazlar tarafından hep ırkçılıkla suçlandı. Çünkü Siyahlar, Beyazların üstünlükleri veya duyarsızlıkları hakkında öfkeli şeyler söylediler. Bazen de Beyazlarla ortak örgütlenmeye gitmemeleri gerektiğini ifade ettiler.

Neden?

Beyazlarla Siyahlar arasındaki tarihsel, maddi ve psikolojik güç farkına işaret ettiler. Siyahlarla Beyazlar ortaklaşmaya gittikleri zaman o ortak örgütlenme veya siyasal hareketin ister istemez Beyazların görüş ve tavırlarını yansıtacağını ifade ettiler. Bu değerlendirmeyi yapan Amerika ve Güney Afrika'daki bazı Siyah hareketleri ırkçılıkla suçlandılar. Oysa bu, ırkçılık kavramını istismar etmektir ve ırkçılığın yapısal niteliğini, bilincinde olarak ya da olmayarak, bulandırma, yani sürdürme amaçlıdır.

TÜRKLERİN ÇOĞU TÜRK LÜĞÜ GÖRMEZ

Kitabınızda, Fanon ve Carmichael gibi düşünürlerden etkilenen Steve Biko'nun bu konudaki fikirlerini şöyle aktarıyorsunuz: "Steve Biko'ya göre, apartheid karşıtı mücadelede Siyahlar, Beyazlarla aynı örgüt içinde olmamalıydılar. Çünkü bu tarz birliktelikler, Siyahların aşağılık kompleksi ve çekingenlikleri ile Beyazların üstünlük kompleksleri ve özgüvenlerini aynı çatı altında birleştirdiğinden, kaçınılmaz olarak Beyaz üstünlüğünü ve Siyah güçsüzlüğünü yeniden üretiyorlar, dolayısıyla ortadan kaldırmayı amaçladıkları apartheid'ı paradoksal bir biçimde güçlendiriyorlardı. Bu başarısızlıklarının yanında, Beyaz liberallerin vicdanını rahatlatma gibi bir işleve sahiptiler. Siyahlarla aynı ortamlara girerek vicdanlarını rahatlatan Beyazlar, Siyahların yanından ayrılp Beyaz hayatlarına döndükleri zaman artık suçluluk duygusu da duymuyorlardı..." Biko'nun bu görüşlerini, HDP'de birlikte siyaset yapan Kürtler ve Türklere uyarlamak mümkün mü?

Böyle bir uyarlama yapmak zor. Kürt hareketiyle Amerika veya Güney Afrika'daki Siyah hareketleri çok farklı tarihsel geleneklerden geliyor. Bir kere PKK'den başlamak üzere Kürt hareketi içinde her zaman çok sayıda Türk de bulundu. Bunda Kürt hareketinin Marksist, sosyalist bir gelenekten gelmesinin payı büyük ve bu etkileşim 1970'lerden Rojava'ya kadar devam edegeldi. Keza öncesinde de Kürt solunun Türk solu içinden çıktığını unutmamalıyız. HDP, Kürt hareketinin yapısında olan bu özü Türkiyelilik iddiasıyla daha da ileri bir safhaya taşıdı. Fakat hareketin içinde bulunmuş veya bu harekete oy vermiş olan Türklere, Amerika veya Güney Afrika'daki Beyazlara benzer biçimde, Hsip Kaplan'ın yaptığı türden bir yanlış veya en ufak bir hatayı affetmeyerek parmak sallayabiliyorlar.

Bunun kökeninde ne yatıyor?

Bir kere Türklük, Türklerin büyük bir çoğunluğuna görünmezdir. Kişi ne kadar evrenselci, liberal veya sosyalistse, o Türklük de o kadar görünmezdir. Türk kişi, kendi Türklüğünü çoğu zaman görmez. Bunun duygu ve düşüncelerini etkilediğini

hesaba katmaz. Fakat aynı kişi bir Kürt'ün Türklüğünü veya bir Ermeni'nin Ermeniliğini hemen görür. Bir Kürt'ün tavrını Türklüğüne bağlarken, kendi tavrını Türklüğüne bağlamaz.

Kendisini Türk değil sosyalist olarak tanımlayan bir insan, buna rağmen Türklükten azade olmuyor mu?

Bana göre olmuyor. Türklükten kastım şu: Çoğu zaman farkında olmadan içselleştirdiğimiz belli düşünme, görme, duygulanma, ilgilenme ama aynı şekilde düşünmeme, görmeme, duygulanmama, ilgilenmeme halleri... Türklüğü su gibi düşünürsek, Türklük de suyun içinde yaşayan balıklar gibidir. Türklüğün içine doğmuş, onun içinde yetişmiş, büyümüş ve Türklük hallerini içselleştirmişlerdir. Türklük, evde anne-babanın verdiği eğitimle başlar, mahalledeki sosyalleşmeyle, okulda, orduda, camideki eğitimle devam eder. Keza kişinin çalıştığı veya çalışacağı kurumların belli rol ve performans beklentileriyle de öğrenilir ve içselleştirilir.

MAKBUL TÜRK LÜK, TÜRK LÜĞE PASİF KATILIMDIR

Yani herkesin aktif bir Türklük performansı içinde olması mı bekleniyor?

Hayır. Türklük Sözleşmesi, herkesin aktif olarak Türklük yapmasını, onu yüceltmesini gerektirmiyor. Hatta daha makbulü, Türklüğe pasif katılımdır. Türklük Sözleşmesi'nin yasakladığı belli konulara hiç girmeyerek, o konularla ilgilenmeyerek, bilgilenmeyerek, duygulanmayarak da sözleşmenin içinde kalabilirsiniz. Mesela Türkiye'nin önde gelen sosyal bilimcilerinin çoğuna baktığınız zaman bunu açıkça görürsünüz. Bu sosyal bilimcilerin önemli bir bölümü Türklüğü öven veya Türkçülük yapan insanlar değildir. Hatta belki eserlerinin hiçbirinde Türklükten hiç bahsetmemişlerdir. Ama Ermeni, Kürt meselesine hiç girmemekle pasif bir katılım göstermişlerdir. Yani sadece yaptıklarıyla değil aynı zamanda yapmadıklarıyla da Türkiye'deki sosyal bilimlerin makbul temsilcileri olabilmişlerdir.

Böylece kitapta sosyologlar üzerinden yaptığınız şu tespite geliyoruz: "Sosyologların da çoğu Türklükle ilgilenmez; kentleşme, gecekondulaşma, göç, köy sosyolojisi, sanayileşme, sınıflar arası ilişkiler ve çelişkiler vb. gibi çok çeşitli konularla ilgilenirler.

Sosyologlardan beklenen, ulusun içindekilerle belli şekillerde ilgilenmeleri değil, ulusun dışındakilerle ilgilenmemeleridir. Dolayısıyla sosyoloji, Türklük Sözleşmesi'nin dışında kalan toplumla ilgilenmez ve bu toplum parçası yokmuş gibi yapar. Bu nedenle Türkiye'de sosyoloji toplumbilim olarak değil ulusbilim olarak doğmuş ve öyle de gelişmiştir."

Bunu iktisat, psikoloji veya diğer sosyal bilimler için de söyleyebiliriz. Kürt veya Ermeni meselesini yok sayarak psikoloji bilimi yapılabilir mi? Yahut bu meseleleri görmeyerek Türk toplumunun tarihsel ve toplumsal yapısını anlayabilir misiniz? Yargının, ordunun, akademinin, siyasetin, ekonominin işleyişini anlayabilir misiniz?

TÜRK LÜĞÜN BİRİNCİ ŞARTI MÜSLÜMANLIKTIR

Peki nasıl oldu da 21. yüzyılın başlarına kadar bu meseleler görülmeden bu bilim yapılageldi?

Tam da bunu kastediyorum. Bu konulara girme-

mek, açıkça konuşulmayan ama herkesin bildiği bir kuraldır. Kimse kimseye bu kuralları söylemez, buna çoğu zaman gerek kalmaz. Örneğin üniversiteye asistan girdiğinizde kimse size Ermeni veya Kürt meselesini çalışmayacaksınız demez. O asistan zaten bu konuya girmemesi gerektiğini bilir. Eğer bilmemekte, anlamamakta direnirse, işte o zaman açık uyarılar gelmeye başlar. Bu uyarıları da dikkate almazsa, o zaman tasfiye, dışlanma, hapis gibi cezalandırma biçimleri gündeme gelir. Türklük Sözleşmesi'nin son yıllara kadar çok iyi işleme bu sayede idi.

Türklük deyince hâkim etnik grubu mu kastediyorsunuz?

Hayır, kastım Türk bir anne-babaya doğmak veya anadilinin Türkçe olması değil. Türklük belli bir iktidar hiyerarşisi içinde egemen etnik gruba ait olarak veya ona asimile olma rızası göstererek Türk gibi düşünmeyi, konuşmayı, yapmayı, eylemeyi, duygulanmayı veya duygulanmamayı, eylememeyi, yapmamayı öğrenmektir. Türklükten bir etnisiteyi veya vatandaşlığı anlamıyorum.

Devlet de Türklükten kastının “kendini Türk gibi hissedenler” olduğunu söylemiyor mu?

Evet, devlet de bunu söylüyor ama Müslüman olmayanlara değil. Müslüman olmayanlar asla ve asla gerçek Türk olamazlar ve olamamışlardır da. Türklüğün birinci şartı Müslümanlıktır ve o doğuştan gelir. Sonradan Müslüman olsanız bile, devlet buna hep dikkat eder. Türklük ise doğuştan gelmek zorunda değildir. Türklük, her Müslümanın belli eylem, düşünce ve duygu hatlarını izleyerek sonradan olduğu bir psiko-sosyal oluşumdur.

Müslümanlık sonradan edinilen bir inanç, Türklük ise kan bağıyla geçen bir kimlik olduğuna göre tersi olması gerekmez mi?

Kitapta Müslümanlık Sözleşmesi kavramsallaştırmasıyla bunu tarihsel bağlamda anlatmaya çalıştım. Müslümanlık Sözleşmesi, 1876'dan itibaren Abdülhamit'le başlayan ve 1908-1912 arası Jön Türk kesintisini saymazsak, Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar yürürlükte kalan bir sözleşmedir. Bu sözleşme göçmen ve Anadolu'nun yerlisi olan Müslümanlarla devletin arasında, ortak duygu ve ortak çıkarlar etrafında varılan mutabakatlar bütünüdür. Bunun yukarıdan, devlet tarafından dayatılan değil, devlet, toplum ve farklı sınıfsal katmanların mutabakatlar bütünü olduğunu bilmek çok önemli.

Barış Ünlü, Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi, Dipnot Yayınları, 2018.

KURTULUŞ SAVAŞI'NIN TEMEL SLOGANI İSLAM'DIR

Bu, Jean-Jacques Rousseau'nun “toplum sözleşmesi”yle aynı şey mi?

Aynı şey değil ama şöyle benzerlikleri var: 1870'lerden 1922'ye kadar neredeyse “herkesin herkesi öldürebileceği” total bir güvenliksizlik ortamı var. Bu güvenliksizlik ortamında milyonlarca insan ölüyor, öldürülüyor, toprağından sürülüyor. Böyle bir ortamda Müslümanlar kendi aralarında belli bir mutabakata vararak Ermeniler başta olmak üzere gayrimüslimlere etnik temizlik yapıyor. Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra da mübadeleyle Rumlar ülkeden atılıyor. Müslümanlık Sözleşmesi'nin birinci şartı, bu ülkede güvenli ve imtiyazlı yaşayabilmek için Müslüman olmaksa, ikinci şartı da gayrimüslimlere yapılanlar hakkında doğruyu söylememek, onlarla duygudaşlık kurmamak, onlar lehine siyaset yapmamaktır. Bu iki temel maddeye riayet edenler, reel ve potansiyel imtiyazlardan yararlanabilir. Müslümanlık Sözleşmesi'nin yataylığı hem Ermeni soykırımını anlamak hem de ondan sonraki yüzyıllık sessizliği anlamak için önemli. Çünkü Ermeni soykırımını sadece devletin yukarıdan dayattığı değil, toplumun önemli bir bölümünün aktif veya pasif olarak katıldığı bir etnik temizliktir. Dolayısıyla soykırım sonrası sessizlik, ilgisizlik ve inkârı anlamak için sadece devletin resmî ideolojisine veya kurumlarına bakmak yetmez. Öte yandan Müslümanlık Sözleşmesi'nin yataylığını esas olarak Kurtuluş Savaşı'nda anlıyoruz. Çünkü bu aynı zamanda bir devletsizlik dönemidir. Osmanlı devletinin çöktüğü, artık Müslümanları koruyamadığı ve Anadolu'da Ermeni ve Yunan devletlerinin kurulma ihtimalinin olduğu bu dönemde, Müslümanlar kendilerini korumak için yerel kongreler toplamaya başlıyor. Mustafa Kemal de çeşitli sözler, tavizler vererek, pazarlıklar yaparak bu yerel kongreleri ulusal, daha doğrusu milli bir kongre etrafında birleştiriyor. Bunun üzerinden de Millet Meclisi'ni kuruyor. Kurtuluş Savaşı'nın temel sloganı İslamdır, Müslüman kardeşliğidir. Müslümanlık Sözleşmesi'nin yataylığı ve müzakereciliği sayesinde, ortak irade gösterebilen bir Müslüman milleti ortaya çıkıyor. O Müslüman milletinin temsilcileri de yeni bir devlet kuruyorlar. 1921 Anayasası'nda bu nitelik açıkça görünüyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve hâlâ ve hâlâ sahip olduğu büyük meşruiyeti anlamak için hem Kurtuluş Savaşı öncesinde milyonlarca Müslümanın yaşadığı ortak duygulara hem de Müslümanlık Sözleşmesi'nin yataylığına bakmak lazım.

Müslümanların ortak duygusu ne?

Tarihsel olarak oluşmuş korku, güvenlik ihtiyacı ve gayrimüslimlere yönelik giderek yoğunlaşmış bir nefret ve hınç.

MUSTAFA KEMAL MÜSLÜMANLIK SÖZLEŞMESİNİ KALDIRMADI, DARALTTI

Müslümanlık Sözleşmesi'nde Kürtlerin yeri nedir?

Bu, adından da anlaşılacağı gibi din etrafında örölmüş, etnisiteler üstü bir sözleşme. Müslümanlık Sözleşmesi'nden İslamcılığı anlamamalıyız, çünkü amaç bir İslam devleti kurmak değil. Osmanlı'nın hızla küçüldüğü ve Hristiyan güçlerin Osmanlı aleyhine büyüdüğü son yüzyılda Balkanlar ve Kafkaslardan milyonlarca Müslüman Anadolu'ya akıyor. Birçoğu da katliamlarda veya göç yollarında ölüyor. Bunun hafızası bugün bile çok önemlidir. Nitekim göçmen Müslümanlarda Türk milliyetçiliğinin çok güçlü olduğunu görürsünüz. Çünkü bunlar artık son vatanlarına gelmişlerdi. Anadolu da gitseydi ellerinden, başka gidecekleri yer olmayacaktı. Benzer bir korkuyu Anadolu'daki yerli halklar içinde en fazla Kürtler yaşadı. Çünkü 1870'lerden sonra, buldukları toprakların Ermenistan olması ihtimali vardı. Bu korkuları anlamak, sonraki Müslümanlık Sözleşmesi'nin, Kurtuluş Savaşı'nın, yeni kurulan Türkiye devletinin başarısını anlamak için çok önemli.

Müslümanlık Sözleşmesi üzerinden bir devlet kurulmuşken neden daha sonra bir de Türklük Sözleşmesi'ne ihtiyaç duyuluyor?

Bu, adından da anlaşılacağı gibi din etrafında örölmüş, etnisiteler üstü bir sözleşme. Müslümanlık Sözleşmesi'nden İslamcılığı anlamamalıyız, çünkü amaç bir İslam devleti kurmak değil. Osmanlı'nın hızla küçüldüğü ve Hristiyan güçlerin Osmanlı aleyhine büyüdüğü son yüzyılda Balkanlar ve Kafkaslardan milyonlarca Müslüman Anadolu'ya akıyor. Birçoğu da katliamlarda veya göç yollarında ölüyor. Bunun hafızası bugün bile çok önemlidir. Nitekim göçmen Müslümanlarda Türk milliyetçiliğinin çok güçlü olduğunu görürsünüz. Çünkü bunlar artık son vatanlarına gelmişlerdi. Anadolu da gitseydi ellerinden, başka gidecekleri yer olmayacaktı. Benzer bir korkuyu Anadolu'daki yerli halklar içinde en fazla Kürtler yaşadı. Çünkü 1870'lerden sonra, buldukları

toprakların Ermenistan olması ihtimali vardı. Bu korkuları anlamak, sonraki Müslümanlık Sözleşmesi'nin, Kurtuluş Savaşı'nın, yeni kurulan Türkiye devletinin başarısını anlamak için çok önemli.

Müslümanlık Sözleşmesi üzerinden bir devlet kurulmuşken neden daha sonra bir de Türklük Sözleşmesi'ne ihtiyaç duyuluyor?

1924 Anayasası'na Türklük giriyor. Mustafa Kemal ve çevresinin ayakları Lozan Anlaşması'ndan sonra yere daha sağlam basıyor ama Müslümanlık Sözleşmesi'ni kaldırmıyor, onu daraltıyorlar. Bu ülkede güvenli ve imtiyazlı yaşamak için sadece Müslüman olmak yetmez, aynı zamanda Türk de olmak gerekiyor. Bu, Türklük Sözleşmesi'nin ilk maddesidir. Müslümanlara, “Türklük kapısı hepimize açık ve hepimizin Türk olmasını bekliyoruz” deniyor. İkinci madde, Müslümanlık Sözleşmesi'nden aynen devralınıyor: Yani gayrimüslimlere yapılanlar hakkında doğruyu söylemek, onlarla duygudaşlık kurmak, lehlerine siyaset yapmak kesinlikle yasaktır. Üçüncü madde ise, özellikle 1925 Şeyh Said İsyanı'yla birlikte Türkleşmeye direnen Müslümanlara, özellikle de Kürtlere yapılanlar hakkında doğruyu söylemek, onlar lehine siyaset yapmak, haklarında devletten bağımsız bilimsel araştırma yapmak tümüyle yasaktır. Bu sözleşme 1924'ten itibaren yürürlüğe giriyor. Müslümanlık Sözleşmesi'nin içinden doğan bu Türklük Sözleşmesi, bence Türkiye'nin yazılı olmayan ama esas anayasasıdır.

Bu sözleşme yazılı bir metin değil ama nasıl tesis edilip uygulamaya konuyor?

Müslümanlık Sözleşmesi yazılı değil ama illa yazılı kaynak isteniyorsa, örneğin Sivas ve Erzurum Kongresi'nin beyannamelerine veya 1921 Anayasası'na bakılabilir. Türklük Sözleşmesi, ilk başta devletin ailenin içine kadar girmesiyle birlikte baba ve annenin, sonra da okul, cami ve ordunun verdiği eğitimle öğretilir. Öte yandan insanlar zaten iktidar sisteminin ne istediğini ve iktidar hiyerarşisini hemen sezer ve toplumsallaşma içinde de bunu içselleştirirler. Siyasette, ekonomide, akademide, yargıda bir yere gelmek için belli bir eylem, düşünce ve duygu hattını takip etmesi gerektiğini kişiler bilir ve bu, kişinin karakteri haline gelir. Yani bu yapay değildir, aksi halde toplum büyük bir tiyatroya benzerdi.

KÜRTLERİN ÖNEMLİ BİR BÖLÜMÜ TÛMÛYLE TÜRKLEŞTİ

Peki Kürtler neden bu sözleşmeye uymadı?

Uymadı diyemeyiz. Kürtlerin önemli bir bölümü tümüyle Türkleşti ve çocuklarını Türk olarak yetiştirdi. Fakat önemli bir bölümü de Türklük Sözleşmesi'ne uymadı, uymadı. Çünkü bu sözleşmeye dahil olmak için de belli "kabiliyetler" gerekiyor. Sadece Türk gibi düşünmek yetmez, aynı zamanda bunu ifade edebileceğin belli kültürel araçlarının olması lazım. Mesela aksansız Türkçe konuşmak gibi... Kürtlerin önemli bir kısmı ise bilinçli olarak Türklük Sözleşmesi'ne direndi. Bunun altında Kürt milliyetçiliğinin 1920'lerden itibaren güçlü bir biçimde ortaya çıkmasının, Kürtlerin otokton bir halk olmasının, yaşadıkları coğrafyanın ve Kürdistan'ın bölünmüşlüğü'nün de olumlu etkileri var.

Kürdistan'ın bölünmüşlüğü'nün Türklük Sözleşmesi'ne dahil olmamaya ne tür olumlu etkileri var?

Kürdistan'ın bölünmüşlüğü Kürtler açısından büyük bir engel ama bir yandan da o bölünmüşlük bir ülkedeki zorluğun başka bir ülkede telafi edilmesini sağlıyor.

İran'da Farslık veya Irak'ta Araplık sözleşmeleri yok mu? Bu milliyetçi sözleşme Türklere mi özgü?

Elbette Türklere özgü değil. Ben zaten Türklük Sözleşmesi kavramsallaştırmasına feminist çalışmalara önemli etkisi olan Carole Pateman'ın Cinsel Sözleşme ve beyazlık çalışmalarına büyük katkı yapmış olan Charles Mills'in Irksal Sözleşme kitapları üzerinden vardım. Dolayısıyla sözleşme metaforu potansiyel olarak her ülkenin tarihine uyarlanabilir. Ama uyarlanmayabilir de. Sözleşmenin kullanışlı bir kavramsal araç olup olmadığını anlamak için o spesifik ülkenin tarihine bakmak gerekir. Türklük Sözleşmesi'ndeki Türklükten kastım da Türklüğün belli bir etnik özelliği değil, belli bir iktidar yapısı ve hiyerarşisinin güçlü olan grupta yarattığı psikolojik özellikler, maddi olanak ve imtiyazlar.

SAYISIZ TÜRK, TÜRK LÜKTEN ÇIKARAK KÜRTLERE DESTEK VERDİ

Bu imtiyazları, dolayısıyla Türklük

Sözleşmesini reddeden Türklerin, sözleşmenin dışında bırakılmış olan gruplarla birlikte hareket etmesi mümkün değil mi?

Türklük değişen bir şey ve bu değişim de 1960'lardan itibaren en fazla sosyalist, Marksist, seküler Türklerde gerçekleşti. Bu yıllardan itibaren halka halka yayılan bir değişim var. Sayısız Türk, kendilerinin dönüşmesine izin vererek, belli anlamlarda Türklükten çıkarak, belli imtiyazlardan kopmayı göze alarak Kürtlere destek verdi. Bazısı onlarca yıl hapis yattı, bazıları sakat kaldı, öldürüldü, işsiz ve yoksul hayatlar yaşadı. Bütün bu tabloya baktığımız zaman HDP'ye bir Türk'ün başkan olamayacağını söylemek, kişinin Türklüğü doğuştan getirdiğini düşündüğünüz anlamına gelir. Oysa başta da söyledim, Türklük sonradan edinilir, doğuştan değil. Bir HDP'liye "sen Türklüğünden kopmamışsın, bir Türk milliyetçisi gibi tepki verebiliyorsun, gerçek bir sosyalist değilsin, Kürtleri hor görüyorsun, o yüzden başkan adayı olamazsın" denilebilir. Fakat Hasip Kaplan'ın söz konusu ifadeyi bu çerçevede kullanmadığı anlaşılıyor. Ama başta da söylediğim gibi bence Kaplan'ın yaptığı ırkçılık değildir.

Kitaptan devam edelim. Şöyle diyorsunuz: "Ermenilik ve Kürtlük sürekli aşağılanırken ve aşağılama hiçbir cezayla karşılaşmazken, Türklüğün aşağılamak her zaman en büyük suçlardan biri olmuş ve asla cezasız bırakılmamıştır."

Kamusal ortamda Türklüğün aşağılanmasının büyük bedeli vardır. Dayak yiyebilir, hapse atılabilir, işinizi kaybedebilir ve hatta öldürülebilirsiniz. O yüzden her aklına gelen ırkçılık yapamaz. Fakat Kürtlüğün ve Ermeniliğin aşağılanmasının hiçbir bedeli yoktur. Dolayısıyla ırkçılığın iktidarla birlikte geldiğini gösteren bir örnek de budur. Ayrıca dikkat edin, Kürtlerde, Ermenilerde veya Amerika'da Siyahlarda Hasip Kaplan'a atfedilen türden bir ırkçılığı, onun ırkçılık olduğunu kabul etsek bile, çok nadir görürsünüz. İstisnadır.

İNSANLARI AŞAĞILAYARAK EĞİTİLMEMİŞ KİŞİLERİN İRKÇİ OLMASI ZOR

Neden?

Bir kere yasaktır ve bedeli vardır. İkincisi de ırk-

çı olmak kolay bir şey değil. Çünkü ırkçı olmak, iktidar yapısı içinde sosyalleşmekle, o iktidarı içselleştirmekle; iktidar tarafından kirletilmekle, dışarıya çıkartılmasıyla ve bu kötülüğü cezasız bırakılmasıyla mümkün oluyor. İktidarsız insan ise iktidarın getirdiği ırkçılık kirlenmesine maruz kalmıyor. İnsanları aşağılayarak, kötüleyerek, kendini sürekli üstün görerek eğitilmemiş, sosyalleşmemiş kişilerin ırkçı olması çok zor. İktidar nasıl kirletiyorsa, iktidarsızlık da o kadar "temiz" tutuyor. Sosyalizm, insanları iktidarsız bir biçimde güçlendirmeyi hedeflerken, tam da bunu amaçlıyor aslında.

Türklük Sözleşmesi'nin dışında kalan ezilenler, buna karşı nasıl bir dönüşüm yaşıyor?

Türklük Sözleşmesi dışında olan gayrimüslimler veya Kürtler, sözleşmenin her zaman bilincindedir. Ama Türkler çoğunlukla bunun bilincinde değildirler. Sözleşmeye direnmediğiniz zaman, varlığını da hissetmezsiniz. Türklüğün getirdiği önemli bir imtiyaz, Türk olmayanlarla ilgili bilgilenme, duygulanma gücüdür. Haklarında hiçbir şey bilmeden, duygulanmadan bütün hayatınızı başarılı ve mutlu bir şekilde sürdürebilir ve benlik değerinizle, yani öz-imagınızla ilgili şüpheye düşmeyebilirsiniz. Çünkü bu bilgisizlik ve duygusuzluğun bir bedeli yoktur, hatta faydası vardır. Fakat Kürtler ve Ermeniler, Türklerin ne hissedeceğini, nerede nasıl davranacağını bilmek ve hassasiyetlerini sürekli gözetmek zorundadır. Çünkü bu hayatta veya ayakta kalma, öldürülmeme, dayak yememe, işten atılmama, evine ekmek götürebilme meselesidir.

KÜRTLER VE ERMENİLER HER GÜN TÜRK LÜĞE GİRİŞ-ÇIKIŞ YAPIYOR

O yüzden bazı Kürtler çocuklarına Kürtçeden önce Türkçe öğretiyor?

Elbette. Ermeni, Rum, Yahudi, Alevi, Kürt anneler çocuklarını sokağa gönderirken hep "aman şunu yapma, şunu deme" diye uyarırlar. Kitapta da aktardığım gibi, bir Rum diyor ki, "lokantada önüme soğuk çorba gelirse asla geri göndermem, gereksiz hiçbir sorun çıkarmam". Ayrıca kişinin kendisini gizlemesine korku duygusu kadar utanç duygusu da yol açabilir. Örneğin bir Kürt, dolmuşta, aksanlı Türkçesinden utandığı için "inecek var" diyemeyip inmek için başkasının inmesini bekliyor... Bu tür tekil örneklerin arkasında yatan yüzlerce yıllık tarihselliği ve kurumsallığı görmek gerekir. Kürtler ve

Ermeniler, Türklüğün hakim olduğu kamusal ortamlara girdiklerinde kimliklerini mümkün mertebe gizlemeye çalışıyorlar. Ermeni, hacını kıyafetinin içine sokuyor. Kürt, konuştuğunda Kürt olduğunun anlaşılacağını bildiği için belli yerlerde hiç konuşmuyor veya Türk gibi konuşuyor. Fakat özel alana dönülünce haçlar dışarı çıkıyor, kıyafetler değişiyor, Kürtçe geri dönüyor, düşünceler, duygular ortaya çıkıyor. Her gün Türklüğe, sözleşmeye giriş-çıkış yapıyorlar. Bu, her gün gündelik hayatta karşılaştığımız milyonlarca insanın yaptığı bir şey. Fakat Türklük Sözleşmesi içinde olan Türkler bunu çoğu zaman fark etmez bile.

Bu ülkede Kürtlerin cumhurbaşkanı bile olduğu sıklıkla ifade edilir...

Bu, Türkcülüğün yapısal niteliğini bulandıran, dolayısıyla bunu sürdürme amaçlı bir Türklük söylemidir. Bir Kürt, Kürtlüğünü koruduğu, kendini sevdirmeye veya beğendirmeye çalışmadığı sürece kapıcı dahi olamaz. Ama Kürtlüğünüzden vazgeçtiğiniz zaman her yere gelebilirsiniz. Türklük Sözleşmesi bu konuda samimidir.

Sol hareketler yıllarca Türk ve Kürt işçi sınıflarının birleşmemesinden yakındı. Bunu nasıl izah ediyorsunuz?

Türk işçi sınıfı, Kürt işçi sınıfına kıyasla, reel anlamda maddi olarak daha avantajlıdır ve potansiyel olarak da çocuklarının geleceği için daha umutlu olabilir. Ama aynı zamanda psikolojik olarak da daha imtiyazlı. Çünkü kendisini üstün hiss ediyor, gururlanıyor. Bu, özellikle yoksullar için azımsanacak bir şey değil. O yüzden Türk bayrağını "Audi" veya "Mercedes"lerde değil, hep "Şahin"lerde, "Doğan"larda görüyoruz. Türklük, maddi yoksulluğu telafi edici bir duygusal haz veriyor. Elbette Türk ve Kürt veya Siyah ile Beyaz işçi sınıfları illa ayrılmak zorunda değildi. Bu ayrışma için egemenler, hakim gruplar büyük çaba sarfettiler. ırkçılığın, Türkcülüğün bir fonksiyonu da budur. Kapitalizm, dünyanın her yerinde, doğuştan bugüne kadar etnik ve irksal bölünmeleri hep teşvik etti ve bunlardan hep faydalandı. Örneğin 1960'lı, 70'li yıllarda Türk ve Kürt işçi sınıfları bu noktada değildi. Trabzon'da, Erzurum'da, Konya'da bile sol hareketler çok sayıda insan devşiriyorlardı. Fakat devlet, burjuvazi ve Türk sağı bunu değiştirmek, sendikal solu, sosyalist hareketleri, gençlik hareketlerini ezmek için ellerinden geleni yaptılar. Anti-komünizmi hep daha da fazla yaymaya çalıştılar. Bunlar yetmeyince darbeler yaptılar. Asıl öldürücü darbeyi de 1980'den sonra vurdular. 1980'lerden

sonra solun şiddetle bastırılmasına toplumu, ekonomiyi ve siyaseti daha da sağcılaştıran neo-liberalizm eşlik etti.

TÜRK LÜK SÖZLEŞMESİ KEMALİZMİ, İSLAMCILIĞI VE HATTA SOSYALİZMİ ŞEKİLLENDİRDİ

Kitabınızın önemli bir bölümüne neden “evrenselci” entelektüellere dair eleştirileriniz yansıyor?

Bir kere bu çalışma bir tarafıyla “Türklerin en iyilerine” yöneltilmiş bir eleştiri ve bir analizdir. Evrenselcilerden kastım etnisiteler-üstü bir yoldaşlık, dayanışma, eşitlik, insanlık arayışı içinde olanlar. Örneğin sosyalizmden sınıfsal, etnik, cinsel, ırksal, hatta türsel bütün hiyerarşileri yıkmayı amaçlayan total bir eşitlik ideolojisini anlıyoruz. Benim eleştirdiğim bu evrenselciliğin kendisi değil, bu evrenselciliği bir kaçış mekanizması olarak kullananlardır. Evrenselciliğin jargonunu, fikir dünyasının bazı kavramlarını alıp örneğin Kürtleri feodal, gerici, sınıf siyaseti değil kimlik siyaseti yapmakla yaftalayanları; karşısındakinin Kürtlüğünü veya Ermeniliğini görmeye yönelik müthiş bir radar geliştirirken kendi Türklüğünü görünmez kılıp somut evrenselciliğin gerektirdiği mücadeleden, onun bedellerinden kaçanları eleştiriyorum. Buna, kendince bir evrenselciliği olan İslamcılık da dâhil. Kürt meselesinde risk almış bir Türk İslamcı bulmak neredeyse imkânsızdır.

Kürtler ve Ermeniler için risk almış Türklerin ezici çoğunluğunun sosyalistlerin arasından çıktığı bir gerçek ama bir sürü sol hareketin, solcunun, hep sosyalist jargonu kullanarak Kürt ve Ermeni meselesinin çevresinden dolaştığı, ayrıca bumeseleleri analiz edemediği için Türkiye’yi analiz edemediği de bir gerçek. Ermeni ve Kürt meselesini doğru analiz edemeyen sosyalist hareketlerin başarılı olma şansı da bence çok zayıf.

AKP-MHP ittifakına baktığımızda, Müslümanlık ve Türklük sözleşmelerinin yeni ittifakından söz edebilir miyiz?

AKP’yi eleştiren bazı insanlar hâlâ “derin devlet AKP’yi ele geçirdi”, “AKP ulusalcı oldu”, “AKP Kemalist oldu” diyebiliyor. Oysa Müslümanlık Sözleşmesi’nin ideolojiler üstü olduğunu görmek lazım. Müslümanlık Sözleşmesi ve sonradan gelen Türklük Sözleşmesi sadece Kemalizmi değil, İslamcılığı, Türk milliyetçiliğini ve hatta sosyalizmi de şekillendirdi. Dolayısıyla Kemalizm eleştirisiyle anlayamayacağımız büyük bir tablo var karşımızda. İslamcılar Kemalistleştikleri için otoriterleşmiş değiller, zaten otoriterdiler. Artık Kemalizm eleştirisinin ötesine geçen bir düşünsel paradigmaya ihtiyaç var. Kemalizmin ötesine geçen bir eleştiri yapıldığı zaman hem düşünce hayatı zenginleşebilir, hem de şu an içinde yaşadığımız cehenneme bir daha düşmemenin yolları bulunabilir. Bu toplum, bu ulus, bu devlet Müslümanlık ve Türklük Sözleşmeleri üzerinden oluştu ve Kemalizm bunun sadece bir parçası.

TÜRK LÜK SÖZLEŞMESİ 2015’TEN İTİBAREN TEKRAR KATILAŞTIRILDI

Kitabınızın son bölümünde “Türklük krizini” analiz ediyorsunuz. Nedir Türklük krizi?

Türklerin görmeme, duymama, ilgilenmeme, duygulanmama güçleri, ilk önce Kürtler ve sonra da Ermeniler tarafından ellerinden alındı. Yani daha önce güçleri sayesinde görmediklerini, duymadıklarını, bilmediklerini, güçlerini kaybettikleri ölçüde görmeye, duymaya ve bilmeye başladılar. Bu ilk etapta, 1960’larda Türkiye İşçi Partisi’nde başladı, 1970’lerde radikal sol hareketlerde devam etti. 1980 ve 90’larda ilk etapta şiddetle ama esas olarak sivil siyasetle, küreselleşmeyle, özel televizyonların yayına başlamasıyla, Ermeniler açısından Hrant Dink’in ortaya çıkmasıyla, Kürt siyasal hareketinin güçlenmesiyle bütün topluma yayıldı. Ayrıca 2000’li yıllarda da AKP’nin Kemalist devleti yıkma amacıyla başlattığı belli açılımlar AKP’nin beklemediği ve istemediği bazı sonuçlara yol açtı. Kürt, Ermeni açılımları, bu meselelerin TV’lerde sabahlara kadar konuşulması, akademik çalışmalardaki patlama, Kürt hareketinin güçlenmesi, Agos gazetesinin yayınları, Türklerin görmediklerini görmeye, duymadıklarını duymaya başlamasını sağladı. Bu bazı Türklükte reaksiyona sebep oldu, ulusalcılık büyüdü. Bazı gruplar içlerine kapandı, güçsüzlüklerini hissedip örneğin sosyal medya hesaplarına T.C. ibareleri koymaya başladılar. Fakat çoğunluğu solcu ve sekülerlerden oluşan belli bir grup Türk de dönüşmeye başladı. 2000’lerin başındaki ulusalcılığa karşı 2013’te Gezi gibi sol, sivil, dayanışmacı, yatay, esnek bir siyaset bu koşullarda ortaya çıktı. HDP de kısmen bu dalga üzerinden yükseldi ve daha da yükselecekti. HDP bence yüzde 13’le kalmayıp birkaç yıl içinde yüzde 20’lere yükselecekti. Bu yükseliş sadece AKP ve MHP’yi değil, CHP’yi de yerinden edecekti. Büyük bir meydan okuma söz konusuydu ve AKP ile MHP savaş siyasetiyle bunun önüne geçti ve Türklük Sözleşmesi tekrar katılaştırıldı.

Türklük Sözleşmesi’nin katılaştırılma dönemlerindeki uygulamalar neler?

Sözleşmenin katılaştırılması tamamen cezasızlık dönemidir. 1915’te, 25’te, 38’de, 2015’te, yani sözleşmeye direnenlerin cezalandırıldığı anlar Türkler ve Müslümanlar için cezasızlık anlarıdır. Barış İçin Akademisyenler’in ortaya çıkışı tam da böyle bir döneme denk geldi. Gazetecilerin TOMA’ların içinden habercilik yaptığı, CHP’nin, yargının, herkesin sustuğu bir ortamda binlerce akademisyen ortaya çıkıp devleti tüm dünyanın önünde ağır ifadelerle eleştirip Barış Bildisi’ni açıkladı.

Akademisyenler, sözleşmenin tekrar katılaştırıldığı tarihsel bir anda, sözleşmeye uymadıkları için bu kadar ağır cezalandırıldı.

TÜRK LÜĞÜN DİŞINA TÜMÜYLE ÇIKMIŞ TEK İNSAN OLARAK İSMAİL BEŞİKÇİ’Yİ GÖRDÜM

Siz metne imza atarken böyle bir cezalandırma ile karşılaşacağınızı tahmin etmiş miydiniz?

Bu kadar ağır olacağını tahmin etmiyordum ama büyük bir tepki geleceğini öngörmüştüm. Çünkü o tepki sadece Erdoğan’ın açıklamasıyla oluşmadı, tarihsel bir sebebi vardı. Daha güncel bir başka sebebi de AKP’nin entelektüel meşruiyetini tamamen yitirmiş olmasıdır. AKP’ye en ufak destek veren bir entelektüel, saygınlığını anında yitiriyor ve bu nedenle AKP açısından da işlevselliğini kaybediyor. Sonuç olarak AKP’yi destekleyen aydınlar sadece AKP’yi destekleyen kesimlere hitap edebiliyor. O yüzden akademisyenlerin, entelektüellerin çıkıp Barış Bildisi’ni açıklaması AKP tarafından ciddi bir tehdit olarak algılandı.

Neden?

Çünkü onlara karşı entelektüel olarak mücadele edemezdi. O entelektüel araçlardan ve saygınlıktan yoksundu. Bu nedenle tehdit etti, hakaret etti, işten attı, hapse attı.

Kitabın bir bölümünü İsmail Beşikçi’ye ayırmışsınız...

Beşikçi, Türklüğü ve Türklük Sözleşmesi’ni analiz etmek için çok iyi ama tersten bir örnek. Çevremde, tarif ettiğim şekliyle Türklüğün tümüyle dışına çıkmış tek insan olarak İsmail Beşikçi’yi gördüm. Bunun bu kadar istisnai olması, Türklüğün dışına çıkmanın ne kadar zor olduğunu da gösteriyor. Çünkü Türklüğü ortaya çıkararak belli bir yapısal, tarihsellik, toplumsal. Bu yapısal, tarihsellik, toplumsal değiştikçe Türklük de değişecektir. Nitekim değişiyor. BAK’çılar bu değişimin bir parçasıdır. 1960’lı yıllarda İsmail Beşikçi akademide kelimenin gerçek anlamıyla tek kişiydi. Bugün bildiri imzalayan veya çeşitli sebeplerle imzalamayan ama benzer düşünen binlerce akademisyen var. Bir kişiden binlerce kişiye, bu değişim ve dönüşüm sayesinde gelinebildi. Bunun değerinin ve önemini bilmesi lazım.

İrfan Aktan - Barış Ünlü

‘Türklük Sözleşmesi’ni okurken...

Tarih yazımında tarihçinin ideolojik/politik bagajı ile tarihsel verilerin sunumu ve yorumlanması arasındaki ilişki çetrefilli bir ilişkidir ve Türkiye’ye özgü değildir. Ancak, Türklük Sözleşmesi’nin ortaya koyduğu bulgular Türkiye özelinde gözlenen özgül bir anomalinin mercek altına konulmasına olanak veriyor.

Mehmet Uğur

Barış Ünlü’nün Türklük Sözleşmesi ABD kaynaklı Beyazlık Çalışmaları’ndan esinlenmiş ama özgün bir çalışma. Özgünlüğünün yanısıra, çalışmanın üç önemli özelliği daha var. Birincisi, genel okuru boğmayan ama güçlü teorik temeli olan bir anlatıya sahip olması. İkincisi, özel olarak Türkiyeli okur için bir tefekkür daveti sunması. Kendi açımdan Türklük Sözleşmesi’ni değerli kılan diğer bir özellik, Ermeni Soykırımı ve Kürtlere yönelik saldırılar konusunda sorumlu gördüğüm bir tarih okumasını sorgulamayı olanaklı kılması.

Ünlü, Türklük Sözleşmesi’ni ‘devlet ile toplum arasındaki ve toplumun kendi içindeki’ ilişkileri düzenleyen, yazılı belge içermekle birlikte çoğunluğu örtük olan temel kurallar silsilesi olarak tanımlıyor. Sözleşmede üç temel kural ön plana çıkmaktadır:

1. Türkiye’de imtiyazlı ve güvenli yaşayabilmek için Müslüman ve Türk olmak gerekir.

2. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gayrimüslimlere yönelik soykırım, katliam, gasp, ırkçılık, ayrımcılık gibi uygulamalar hakkında doğruyu söylemek ve mağdurlarla duygudaşlık kurmak yasaktır.
3. Yukarıdaki 2’nci madde Türkleşmeye direnen Müslümanlara, özellikle Kürtler’e, yapılanlar için de geçerlidir.

Türklük sözleşmesi ödüllendirme ve cezalandırma mekanizmalarıyla uygulanır. Sözleşmeye uyanlar (ki bunların illa Türk olmaları gerekmiyor), reel ve potansiyel maddi imtiyazlardan yararlanır – yani toplumsal mobilite mekanizmalarını kullanıp statülerini yükseltebilirler. Ayrıca, Türklükle gelen üstünlük, haklılık, normallik gibi psikolojik imtiyazlardan da yararlanırlar. Sözleşmeye uymayanlar ise, bu imtiyazlarda mahrum bırakılır ve kıyım dahil her türlü cezaya çarptırılabilir.

Bu kavramsal çerçeveyi tarihsel verilere götürdüğünde Ünlü, Türklük Sözleşmesi’nin öncülü

olan Müslümanlık Sözleşmesini (Bölüm II), bu sözleşmeden Türklük Sözleşmesi’ne geçiş sürecini (Bölüm III) ve Müslümanlık kriterinin Türklük Sözleşmesinin bütüncül bir parçası olarak devam ettiğini (Bölüm IV) ortaya koyar. Bu bölümlerdeki anlatıdan ortaya çıkan temel sonuçlardan birisi, Müslümanlık ve Türklük sözleşmelerinin uygulanması sırasında Müslüman ve Türk olmayanlara yönelik cezalandırma edimlerinin yalnızca bir siyasi elit / devlet tasarrufu olmadığı, sivil aktörlerin ortaklığıyla gerçekleştiğidir.

TELAFUZ EDİLMekten KORKULAN GERÇEKLER...

Bu bulgu iki nedenle çok önemlidir. Birincisi, Müslümanlık/Türklük sözleşmelerine dahil olanların bilmek istemediği veya telaffuz etmekten kaçındığı bir gerçekliği ortaya koyduğu için. Bu gerçeklik, 1895-96, 1909 ve 1915 Ermeni katliamlarında veya Kürt isyanlarının bastırılmasında ataları rol almış ve bu geçmişle yüzleşmemiş Müslüman/Türk bireylerin trajedisini ortaya koyar. Onlar Müslüman/Türk olmanın imtiyazlarından yararlanıp bugün maddi ve psikolojik olarak üstün bir yaşam sürüyor olabilirler. Ancak bu yaşam geçmişte ve bugünde suça ortak olmanın beraberinde getirdiği bir güvensizlik şizofrenisiyle lekelidir aynı zamanda.

Sivil aktörlerin ortaklığının önemli olmasının diğer nedeni Türkiye’deki tarih yazımıyla ilgili.

Tarih yazımında tarihçinin ideolojik/politik bagajı ile tarihsel verilerin sunumu ve yorumlanması arasındaki ilişki çetrefilli bir ilişkidir ve Türkiye’ye özgü değildir. Ancak, Türklük Sözleşmesi’nin ortaya koyduğu bulgular Türkiye özelinde gözlenen özgül bir anomalinin mercek altına konulmasına olanak veriyor. Bu anomalinin detaylı analizini gelecek kuşak araştırmacılara bırakarak, şunun altını çizebiliriz: Türklük Sözleşmesi, 1915 Ermeni Soykırımı, ondan önceki 1895-96 ve 1909 Ermeni katliamları, tedip ve asimilasyon politikalarına karşı gelişen Kürt isyanlarının bastırılması yalnızca dönemin siyasi erk sahiplerinin (örneğin İttihatçıların veya Kemalist elitin) edimi değildir. Taşradaki ve iktidar merkezlerindeki Müslüman ve Türk cemaat aktörleri de Müslümanlık/Türklük sözleşmesinin imtiyaz sahipleri olarak bu trajedide rol oynamıştır.

Türkiye’deki tarih yazımı açısından bu bulgunun önemi şudur: inkarcı/reddiyeci tarihçiler ve seçmeci tarihçiler (yani Müslüman/Osmanlıcı ve İttihatçı/Kemalist elit kümelerinden yalnızca birine sorumluluk yükleyenler) politik iktidarlar tarafından yedeğe alınma akıbetinden kurtulamaz. İnkarcı tarihçilerle ilgili olarak aşıkâr olan bu sonuç, Ermeni/Kürt katliamlarını İttihatçı/Kemalist milliyetçilerle sınırlayan tarihçiler hala moral üstünlük taslayabilmekte-

dir. Türklük Sözleşmesi bana bu moral üstünlüğü hakketmediklerini, siyasi İslam ajandasına sahip elitlerce yedeğe alındıklarını düşündürdü.

TÜRK LÜK SÖZLEŞMESİ ELEŞTİRİLERİN FARKINDADIR

Türklük Sözleşmesi hem Beyazlık Sözleşmesi kavramına hem de genel olarak toplumsal sözleşme literatürüne yönelik eleştirilerin farkındadır. Bir sözleşme tasavvur eden bu literatürün temel sorunlarından birisi kimlik veya aidiyet kategorilerin homojen olarak ele alınması, yani sözleşmeye dahil kesimin sınıf, statü, cinsiyet, politik görüş vb. temelinde farklılık içerdiğinin gözardı edilmesi tehlikesi.

Yazar da bu tehlikenin farkında ve bu tür farklılıklara da dikkat eden bir sözleşme literatürünün var olduğunu belirtiyor. Ancak kitapta bu tür farklılıkların Türklük Sözleşmesinin imtiyazlarını veya sözleşmenin ihlali halinde uygulanan yaptırımları nasıl etkilediği açık değil. Ama bir çalışmadan her şeyi bekleme yanlısına da düşmemek gerekiyor: Türklük Sözleşmesi bu tür farklılıkları içeren çalışmalarının önünü açarak önemli bir görevi zaten yerine getirmiş olmaktadır.

Bununla birlikte, Bununla birlikte, kullanılan kuramsal biçimin sınıf/kudret/statü/cinsiyet/politik görüş gibi farklılıklara yeteri kadar dikkat edememesinin bazı yerlerde yazarın argümanlarını zayıflattığını da belirtmem gerekiyor. Kendi geçmişim nedeniyle dikkatimi çeken bir örnek, Türk/Türkiye solunun Türklük Sözleşmesi içindeki konumuyla ilgili.

Öncelikle sözü edilen 'sol'un ne olduğu yeterince açık değil. Sol eleştirisi yapılırken, kimi zaman Kemalistlere, kimi zaman sosyalistlere, kimi zaman da bu kategorilerden hiç birine konamayacak kişilere atıf yapılmakta. Bu yaklaşım yazarın liberallerden gelen 'sol' eleştirisiyle arasındaki ayrımı ortaya koymasını zorlaştırmakta.

İkincisi, Marksist solun etnisite/cinsiyet/din/kültür kategorilerini sınıf tahlilinin içinde alt soralara koyması Türklük Sözleşmesi'nden çok Marksizmin ekonomist yorumlarıyla ilgili olabilir. Yazarın bu yorumları eleştiren ve daha

renkli/kapsayıcı önermeleri olan sol bir literatürün hem Türkiye hem de Türkiye dışındaki varlığını dikkate alması beklenirdi.

Üçüncüsü, sınıf eksenli Marksist sol söylem Türkiye'de Ermeni ve Kürt halklarına uygulanan Türklük Sözleşmesi yaptırımlarının özgüllüğünü yeteri kadar kavramamış olabilir. Ama bu eksiklik Marksist solun da hem Türklük Sözleşmesi kapsamında cezalandırıldığı, hem de Türklük Sözleşmesinin ana mağdurlarıyla her zaman dayanışma içinde olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamalı. Hatta yazarın kendi verilerinde bile Türklük Sözleşmesinin meşruiyetini sorgulayan ve ciddi risk almayı gerektiren ilk çıkışların Marksizm ilhamlı sol tarafından yapıldığı gözlemlenebilir.

Bu tür eksikliklere rağmen, Türklük Sözleşmesi Türkiye'nin dünü ve bugününü daha iyi anlamamıza ve daha sorgulayıcı olmamıza katkı yapan bir çalışma olmuş. Ayrıca çalışmanın Barış için Akademisyenler eylemine ait kısmı da gelecek konusunda iyimserliği korumanın mümkün olduğunu göstermekte: Türklük Sözleşmesinin suçlarına ortak olmayı reddedenler vardır ve var olmaya da devam edecektir. Barış Ünlü, Türkiye'deki teorik tıkanmışlığı aşmada önemli bir eser ortaya koymuştur.

Barış Ünlü, Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi, Dipnot Yayınları, 2018.

Portman, 'Yahudi Nobel'i reddetti

Amerikalı Yahudi oyuncu Natalie Portman, "Genesis Ödülü"nü boykot etti. Ödül 2 milyon dolar değerindeydi.

Hollywood oyuncusu Natalie Portman'ın, İsrail-Gazze sınırında yaşanan çatışmaların ardından son olaylar nedeniyle Kudüs'te yapılacak 'Yahudi Nobel'i' olarak anılan 'Genesis Ödülü' törenine katılmayacağını açıkladı. Portman Instagram'da, "Benim Yahudi değerlerime uygun bir şekilde ülke yönetilmiyor" diyerek, İsrail Başbakanı Netanyahu yüzünden törene katılmayacağını açıkladı.

Amerikalı Yahudi oyuncu Instagram üzerinden bir paylaşım daha yaparak etkinliği boykot etme kararının arka planını paylaştı. Portman yaptığı paylaşımında, Genesis Ödül Töreni'ne katılmamasıyla ilgili olarak, "Benim kararım hakkında birçok insan konuştu ama şimdi benim konuşmam gerek. Ben bu etkinliğe katılmak istemedim çünkü seremoni sırasında konuşma yapacak Binyamin Netanyahu'ya destek verir gibi görünmek istemiyorum. Dünya çapındaki birçok İsraili ve Yahudi gibi ben de İsrail'in yönetimini eleştirebilirim. İsrail 70 yıl önce mülteciler için bir liman olarak kurulmuştu. Fakat bugün yaşanan şiddet ve haksız davranış benim Yahudi değerlerimle bağdaşmıyor. İsrail'i önemseydiğim için şiddete, yolsuzluğa, eşitsizliğe ve gücün kötüye kullanımına karşı çıkıyorum" dedi.

Dersim'in Ermeni kızları nerede?

Kazım Gündoğan ile Dersim'in Kayıp Kızları'nı ve Vank'ın Çocukları'nı konuştuk. Ermeni çocukların hikayelerini belgeselleştiren Gündoğan, dinlediği bir tanıklığı şöyle anlatıyor: "Aslında biz Aslıhan teyzeyi Dersim'e, köyüne götürmek istedik fakat ciddi sağlık sorunları vardı. Onun yerine kızı Zeynep'i götürdük. Annesinin doğduğu ama büyümediği, katliamların yaşandığı dağları, çeşmeleri gezdi, ağladı. Oradayken annesi her akşam arıyordu "Doğduğum yer nasıl? Çeşme vardı oralarda duruyor mu?" diye sormak için. Zeynep, insanların altında katledildiği ceviz ağacından birkaç çiğ ceviz götürüyor sonra annesine. Aslıhan bundan çok etkileniyor. Zeynep diyor ki "Ben attı zannettim..." Aslıhan teyze öldüğünde Zeynep sandığının içinde buluyor bu cevizleri... Aslıhan teyzeyi kaybettiğimizde, cenaze bir camiden, 'Müslüman Fatma Yavuz' olarak kaldırıldı."

Anıl Mert Özsoy aozsoy@gazeteduvar.com.tr

Kazım Gündoğan ile son belgesel filmleri Vank'ın Çocukları'nı konuştuk. Yönetmenliğini Nezahat Gündoğan'ın yaptığı belgesel Cumhuriyet'in ilk yıllarında Dersim'de yaşayan Ermenilerin yaşadığı zulmü anlatıyor. Gündoğan, tanıklıklar üzerinden anlattıkları belgeselde, Ermenilerin sürgünlerini ve devletin asimilasyonlarını anlatıyor. Vank keşiş ailesinin çocuklarının yıllar sonra birbirini bulduğu belgesel, halklar tarihine işleniyor. Gündoğan, "Kadınlara ve çocuklara ne oldu sorusunu sorduğumuzda, kadınların çocuklarla ilgili konuşmak istemediklerini gördük. Bunun nedenini daha sonra anlayacaktık: Çoğu çocuğunu boğmak, öldürmek, suya atmak zorunda kalmış. Yerleri belli olmasın, hepsi ölmesin diye" diyor.

Vank'ın Çocukları projesi nasıl başladı?

Vank'ın Çocukları aslında Dersim'e dair 2004'ten beri başlattığımız çalışmanın dördüncü ayağı. 2005'ten itibaren de Dersim 1937-38 İsyanı üzerine bir çalışma başlattık. Biz, orada, yaşlı insanlara barajlarla ilgili sorular sorarken, insanlar 37-38 Olayları'nı anlatma ihtiyacı hissediyorlardı. Bugüne, yarına dair sağlıklı bir cümle kuramıyorlardı. Biz insanların bu geçmişteki çözülmemiş meselelerde takılı kaldıklarını görmüş olduk. Öğrenmek istedik, '38 Olayları buradaki insanların duygu ve

düşünce dünyasında neymiş?

37-38 Olayları, başlangıç noktanız oldu diyebiliriz...

Evet, 'Neden isyan edildi? Nasıl oldu?' gibi sorular sormaya başladık. 2007'ye kadar yaptığımız çalışmalarda, insanların yüzde 96'sı kendilerinin bir isyanda bulunmadıklarını, devletin gelip onları sistemli bir biçimde katlettiğini söylediler. Biz de yıllarca isyan biliyorduk, devletin resmi kayıtlarında öyle ve Kürt Tarihi Tezi'nde de öyleydi... Bizim referansımız Kürt Tarihi Tezi'nin Dersim'i'di. Onları yeniden inceledik. Baktık ki gerçekten çok abartılı ve yaşamda karşılığı olmayan şeyler... Zaten devletin resmi tarih tezi yalanlar üzerine kurulu bir tez. Katliamı, soykırımı haklı göstermek için oluşturulmuş son derece planlı bir kurgu.

Kürt Tarihi Tezi'nin hatalı olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Nuri Dersimi'nin söylediklerinin de problemliliğini gördük. Hakikatı ortaya çıkarmak için bu yola çıktık. Sorularımızı değiştirerek bu katliamın nasıl olduğunu inceledik. Bu dönemde, 1930'larda dünyadaki ulus devletlerin inşa süreçlerini de inceledik. Dünyada da ırka dayalı ulus devletlerinin hemen hemen hepsinde bu tarz uygulamalara

gidildiğini gördük. Bu Kemalistlerde de İttihat ve Terakki'den gelen bir anlayış olduğu için, aslında Kemalistler İttihak ve Terakki'nin düşüncelerini devletleştirdiler. 1925'ten itibaren de Türkiye'de yaşayan herkesi, Türk ve Sünni İslam'a dahil etmek için planlı çalışmalar yaptılar.

DERSİM MESELESİ YALNIZCA 1937-1938 İLE SINIRLI DEĞİLDİR

Meselenin öncesini nasıl okumalıyız?

Dersim meselesi, 1925'te Şark-ı Islahat planı ile başlayan ve 1937-38'de de fiili askeri harekate dönüştürülen bir süreçtir. Yani 37 ile açıklanacak bir olay değil. Bu proje üzerinde adeta bir laboratuvarında çalışılmış gibi hazırlanılmıştır. Yani bir inanç ya da etnik köken topluluğunun, hepsini ya da bir kısmını sistemli bir şekilde öldürmek, onların yaşam alanlarını ortadan kaldırmak, onların asimilasyonunu gerçekleştirmek, onların kendilerini yeniden üretebilecekleri tüm olanakları ortadan kaldırmak ve bir toplumun çocuklarını başka bir topluluğun çocuklarına nakletmek...

Bunlar aslında 1948'de Birleşmiş Milletler insanlığına karşı işlenmiş suçlardaki ilk 5 maddedir. Bu maddelerin dördünü Dersim'de görüyoruz. Fakat bir toplumun çocuklarını başka bir topluluğun çocuklarına nakletmek meselesine dair bir belge yoktu. Biz de bunun peşine düştük. Dedik ki '72 yıl sonra bu meseleleri konuşacağız ama öyle bir şey yapmalıyız ki; gerçekten kimsenin bu durumu reddemeyeceği bir şey bulmalıyız.'

'Çocukların peşine düşme' fikri doğdu...

Evet, baktık ki bütün savaşlarda, katliamlarda, soykırımlarda, çocukların ve kadınların üzerinde uygulanan farklı bir politika varsa, o sürecin niteliğini belirliyor. Çünkü şöyle düşünülüyor 'erkekler isyan ettikleri için öldürüldüler, Ermeniler için de aynı şeyi söylüyorlar, ama onlar da öldürdü, öyle öldüler gibi...

Peki kadınlar ve çocuklar ne yaptı?

Bu soruya yanıt veremiyorlar. Dersim'de kadınların, çocukların, savunmasız insanların 7'den 70'e katledilme durumu var. Mağaralarda, ormanlarda, samanlıklarda üstelik de zehirli gaz kullanarak öldürüldüklerini gördük ve bunun peşine düştük.

'ÇOĞU ÇOCUĞUNU BOĞMAK, SUYA ATMAK ZORUNDA KALDI'

Tanıklık edenler konuşuyorlar mı?

Kadınlara ve çocuklara ne oldu sorusunu sorduğumuzda, kadınların çocuklarla ilgili konuşmak istemediklerini gördük. Bunun nedenini daha sonra anlayacaktık: Çoğu çocuğunu boğmak, öldürmek, suya atmak zorunda kalmış. Yerleri belli olmasın, hepsi ölmesin diye.

Bu dehşet bir şeydi ve buna tanıklık eden insanlar önce konuşmak istemediler.

Konuşmak istememe sebepleri neydi?

Çünkü kendilerini de suçlu hissediyorlardı. Biz de sağ kalanlara ne olduğunu sorduk. Tek tek kaybolanlardan bahsettiler, 'teyzemi götürdüler, komşunun kızını götürdüler, sonra biri geri geldi...' gibi. Bunun peşinde çok net gördük ki bir toplumun çocuklarını, yani, Kızılbaş Alevilerinin, Zazaların, Kürtlerin, Ermenilerin, genel olarak Dersimlilerin çocuklarını sistematik olarak sünni İslam'a ve Türklüğe dahil etmek için bir politika geliştirmişler.

Bu politika nasıl uygulandı?

Bunu iki biçimde uyguluyorlar: O dönem, hareket sürecinde, Elazığ'da bir kız enstitüsü var. Burada yatılı bir okul açarak Dersim'in kızlarını buraya yolluyorlar. Bu okulda kızlara Türkçe öğretip, iş öğretip 'öztürk' kültürüne kazandırmış oluyorlar. Bu böyle bir uygulama. Daha sonra o okula Sıdika Ağalar diye bir müdür atanıyor. Dersim'deki kızların öyküsünü anlattığı 'Dağ Çiçeklerim' adlı bir kitabı var, orada olayları kapsamlı bir biçimde anlatır. Bu işin 'yasal' yolu...

'RÜTBELİ ASKERLERE ÇOCUKLAR PAY EDİLİYOR'

Gayri yasal yolu nasıl oluyor?

Rütbeli askerlere çocuklar pay ediliyor. Biz en başta bunu 'Çocuklar ortada kalmıştır, devlet sahiplenmiştir ya da vicdanlı askerler almıştır' diye yorumladık. Ama değil, yukarıdan emir geliyor, 'Her subay bir ya da iki kız çocuğunu evlat edinecek, onları öztürk kültürüne kazandıracak' deniyor.

Zoraki bir uygulama... Sonrasında neler yaşanıyor?

Bu katliam sürecinde Elazığ'da ve Erzincan'da iki toplama merkezi açılıyor. Sağ kalanlar bu katliam merkezlerinde toplanıyorlar. Orada sağlıklı ve güzel kız çocuklarını seçiyorlar, onlara göre sağlıklı ve güzel olmayanları ayırarak kara vagonlara dolduruyorlar, Çanakkale'ye, İzmir'e kadar her istasyonda birkaçını devlet memurlarına teslim ediyorlar. Bu istasyonlarda bırakılan çocukların öykülerine odaklandık ve gördük ki devletin sistemli, merkezi bir politikasıymış bu. Kadınların hepsi kayıt altında tutuluyormuş.

Kaç çocuk bırakılıyor bu istasyonlarda? Kaçına ulaşabildiniz?

Türkiye'nin 30 ilinde, pek çok ilçesinde ve yurtdışında bu insanlardan yaklaşık 300 kişinin öyküsünü şu ana kadar kayıt altına aldık. Bu öykülerden "İki Tutam Saç: Dersim'in Kayıp Kızları" adlı filmi yaptık. Yaklaşık 150 kadar öyküden de "Dersim'in Kayıp Kızları (Tertele Çenequ)" adlı kitabı İletişim Yayınları'ndan çıkardık. Sonra tabii Türkiye'de Dersim tartışmaları başladı. Bu tartışmaları başlatan Dersim'in Kayıp Kızları adlı belgesel film oldu ve 72 yıl sonra ilk kez gazetelerde Dersim manşet oldu. Biz 72 yıldır konuşulmayan bu kayıp kızları gündeme getirince, Dersim tekrar konuşulmaya başlandı ve siyasetçiler, akademisyenler bu konu üzerine daha kapsamlı çalışmalar yapmaya başladılar.

'KURUNUN YANINDA YAŞ DA YANDI'

Ermenilerle ilgili olarak o dönemin Alevilerinin de, Kürtlerin de onları sahiplenmediği gibi söylemler var. Bu sizce nasıl bir durum?

Bu Ermenilere yönelik bir şey değil. Bunu Doğan Şahin dile getirdi. Dersim Soykırımını 1937-38'de yaşandı ve hiç kimse bunu daha sonra gündeme getirmedi. Türkiye'deki Aleviler bunu bir Kürt kalkışması olarak değerlendiriyorlar çünkü cumhuriyet, devlet öyle diyor. İngilizlerin desteklediği bir Kürt isyanı olarak görüyorlar. 'Medeniyete karşı çıktılar ve kurunun yanında yaş da yandı' gibi bir bakış açısı mevcut. Böyle olunca, cumhuriyetçi Aleviler Dersim'i sahiplenmiyor.

Aleviler devletin yanında diyebilir miyiz?

Burada aslında bir Kızılbaş soykırımını olmasına rağmen, Aleviler bundan bihaber.

Kürtlerin bakış açısı nedir?

Kürtler ise şöyle düşünüyor: Bu Kızılbaşlara yönelik bir şey, Kürtlere değil. Onlar da bu bakımdan sahiplenmiyor. Böylelikle bu mesele ortada kalıyor. Daha sonra hakikat ortaya çıkınca, Ermeniler kendi cephelerinden, Türkiyeli demokratlar ve Kürtler bu konuyla ilgili tartışmaya başladılar.

Bu tartışmaların getirisi oldu mu? Devletin özür dileme girişimleri oldu mu?

Özür dilemenin bir prosedürü var, bu şekilde dilenmez. Tabi ki Dersim'in konuşuluyor, tartışılıyor olması, yıllardır dile getirilmeyen meselelerin konuşulması kıymetli. Bu şekilde özür dilemek yaralı toplumun yarasını kanatır anca. Daha incitici bir yaklaşımdır, devlet sorumluluğuyla ele alınan bir şey değil. O bakımdan Dersimliler de Türkiye kamuoyu da bunu kabul etmedi.

300'e yakın öykü dinlediğinizi söylediniz. Birinci, ikinci ve üçüncü kuşağın bu duruma tepkilerinin ve hissettiklerinin farklı olduğunu bir konferansta belirtmişsiniz. Bu insanların öyküleri arasında sizi en çok etkileyen hangisi oldu?

Dersim'in Kayıp Kızları'ndan ve Dersim tartışmaları başladıktan sonra "Hay Way Zaman" adlı bir film yaptık. Hay Way Zaman aslında bir 'travma, bellek ve itiraf' filmi. O dönem oralarda askerlik dersim736yapan kişilerin itirafları yer alıyor ve aynı zamanda da bir yüzleşme filmi. Altın Portakal'da, Uçan Süpürge'de ve Bosna'da ödüller alan bir belgesel film oldu. Hay Way Zaman ile Dersim akademi dünyasının daha da ilgilendiği bir konu oldu, travma, bellek ve yüzleşme konularıyla ilgili de makaleler yazmaya başladılar.

'ERMENİLER HEM 1915'i YAŞADILAR HEM DE 1938'i...'

Dersim'in hakikatlerinden biri de Ermeniler'in yaşadığı zulüm... Ermeni halkının görmezden geldiği söylenebilir mi?

Dersim'i çalışırken oranın hakikatını açığa çıkarmak bakımından oradaki kültürleri, etnik kimlikleri, inanç kimliklerini görmezden gelmek gibi bir yaklaşım olamazdı. Dersim'deki çok eski halklardan biri olan, 200 yıl o topraklarda yaşamış Ermeniler hem 1915'i hem de 1938'i yaşıyorlar. Dolayısıyla biz Dersim'de sağ kalmış Ermenilerin öyküleri üzerine yoğunlaştık ve burada da 1915 Soykırımından sonra, çeşitli biçimlerde sağ kalan Dersimli Ermeniler olduğunu gördük.

Bazılarına göre, 'Orada hiç Ermeni yoktu, onlar başka yerlerden geldi' vs. Böyle bir şey yok. Orada 1000 yıllık tarih var. 1915'te bu Ermenilerin bir

kısmı katliama uğruyor, özellikle Mardin bölgesindekiler katliamı fiziksel olarak da yaşıyorlar. Ama daha içeridekiler, daha iç kesimdekiler, devlet oralara giremediği için, hayatta kalabiliyorlar. Orada hayatlarına devam edebiliyorlar. Ama cumhuriyetle birlikte, bu Hıristiyan topluluklara yönelik şiddet ve baskı oluşuyor. Orada alevleşmiş Ermenilere yönelik özel bir baskı uyguladıklarını, Ermenilikleri nedeniyle biz tespit edemedik. Genel olarak Aleviler ne yaşıyorsa, Ermeniler de aynısını yaşıyorlar.

Ermenilerin yaşadığı zulüm yalnızca din üzerinden mi şekilleniyor?

Hıristiyan olarak kalanlara yönelik özel baskı politikaları uygulanıyor, onların sürgüne gitmesi isteniyor. Bir kısmı da 1930'lara kadar sürgün ediliyor. 1938 geldiğinde, orada 1915'ten sonra kurumsal varlığını sürdürebilen tek manastır var, diğerleri yakılıyor ya da din görevlisi olmadığı için işlevsiz kalıyor, o da Surp Garabet Manastırı. 1938'e kadar papazıyla, din görevlileriyle orada kurumsal varlığını sürdürüyor, Hıristiyan

Nezahat Gündoğan, Kazım Gündoğan, **Dersim'in Kayıp Kızları**, İletişim Yayınları

yurttaşlara hizmet veriyor. Bazen bu din görevlileri diğer köylerdeki Hıristiyanlarla buluşuyor ve dinlerini yaşıyorlar.

'SÜREKLİ İSLAMLAŞTIRMA POLİTİKALARI UYGULANIYOR'

Ermeniler inançlarıyla da baskıya uğradılar diyebiliriz.

Aslında mesele tek tanrılı dinler meselesi. Mesela Ermeniler Hıristiyanlığı 301 yılında kabul ediyorlar, dünyada devlet olarak bunu yapan tek toplum Ermeniler.

Kralları Pagan inancını redderek tek tanrılı bir din olan Hıristiyanlığı seçiyor. Bunun üzerine Pagan inancını benimseyen Ermeniler Dersim'de, Erzincan'da büyük isyanlar çıkarıyorlar. Kral on binlerce Pagan Ermeni'yi öldürtüyor. Daha sonra Hıristiyanlığı kabul etmeleri için Kızılbaşlara da aynı baskı uygulanıyor ve bu süreçte o coğrafyaya İslam giriyor. Dersim Kızılbaşları da aslında Paganlar fakat İslam'ı seçiyorlar. Dolayısıyla Dersim Kızılbaşlığı bir İslam meselesi. Mesela Bektaşiler, Mevleviler, Anadolu Alevileri İslam'ı kısmen kabul edip korunmak için İslam deme ihtiyacı duymuşlar ve devletle, Osmanlı'yla uzlaşmışlar.

Osmanlı'dan sonra da kıyımların devam ettiğini biliyoruz...

1514 bir dönümdür aslında, yani hilafetin Osmanlı'da en güçlü olduğu dönem. İslam, Yavuz ve Kanuni ile birlikte, daha politik, daha doğrudan ve daha inançları asimile eden ve kendi deyimleriyle 'ıslah programlarıyla' bunu yapan, bir şekilde, Müslüman olmayan herkesi Müslümanlaştırmayı hedefleyen bir süreç olarak karşımıza çıkıyor. Ermeni meselesi tartışılırken 1915'ten geriye gitmiyoruz. Oysa 1700'lerde 1800'lerde inanılmaz kıyımlar var Ermenilere yönelik. 1500'lerdeki Ebu Suud efendinin takvalarına bakın, 'bu Kızılbaşlar sapkın inançlara sahiptir, bunların İslam'la hatta Şiilik ile hiçbir alakaları yok, bunlar puta tapıyorlar' şeklinde ifadeler var.

Karşımıza sürekli bu insanların İslamlaştırılması projeleri çıkıyor. Anadolu'nun diğer yerlerinde, katliamlardan, soykırımlardan geriye kalanların asimilasyonu var. Bir örnek vermek gerekirse 1514'ten 400 yıl sonra Kenan Güven Dersim'de mezar taşlarını söktürüyor.

Evet bu da aynı zihniyetin ürünü. Ve bu Osmanlı'da defalarca yapılıyor. En son 1826'larda olması

lazım, Osmanlı Dersim'i Nakşibendi Tarikatı'na havale ediyor. Bu tarikata devlet bütçesinden paralar veriliyor, 300 özel Kuran basılıyor ve Müslüman misyoner eşliğinde oraların İslamlaştırılması çalışmaları yapılıyor. Fakat bunu başaramıyorlar, halk kendisini koruyor.

'1826 YILINA KADAR 'ALEVİ' KAVRAMI YOK'

Bu asimilasyon çalışmaları Alevileri sünnileştirmeyi başarabildi mi?

Öncelikle Alevilik kavramına bakalım derim. Bazı araştırmacıların bu konuyla ilgili iddiaları şu: 1826'ya kadar Alevi kavramı yok, Kızılbaş var. Osmanlı tarih defterlerinde de Alevi kavramı yok. Mehmet Ali Ünal'ın konuyla ilgili bir kitabı var "Osmanlı Müesseseleri Tarihi" adlı, burada da Kızılbaş olarak karşımıza çıkıyorlar. Fakat 1800'lerden itibaren adım adım Alevilik kavramı, İslam'ın içine Şiiliğe yaklaştırılarak çekiliyor. Tüm bu süreçler Dersim için, meselenin sadece Cumhuriyet Dönemi meselesi değil, bir İslam, aynı zamanda da bir hilafetçi İslam meselesi olduğunu gösteriyor. Burada İslamlaştırılmamış tek bir toplum var: Dersim.

Ulus Devlet anlayışının bir parçası da tek din değil midir?

Kemalistler ulus devleti inşa ettiler. Ulus ve ırk ön plandaydı ve İslam da bunun çimentosu oldu. Tayyip Erdoğan bunun tersini yapıyor: İslam ön planda: Türk köken ise çimento. Mustafa Kemal Atatürk birinci meclisi iki imamın Kuran okumasıyla açıyor ve karşı olduğu şey hilafetçi İslam, yoksa İslam'a karşı değil. Tekke ve zaviyeleri kapatıyor, yerlerine Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kuruyor, Sünni ve Hanefiler dışındakileri ötekileştiriyor. Bu yüzden ötekiler İslam düşmanı ya da dinsiz diye algılanıyorlar.

Ve tarih 1937- 1938 Dersim Tertelesi'ne devriliyor...

Harekatla ilgili karar 4 Mayıs 1937'de alınmıştır. Liderler yakalanır, 300 kişi öldürülür, ondan sonra idamlar başlar, idam edilirler ve Kemal Atatürk der ki "Bu harekat yetmez oraya temizlik harekatı yapmak lazım". Bunun üzerinde İsmet İnönü'yü görevden alır ve yerine Celal Bayar'ı getirir. 1938'de de 7'den 70'e uygulanan soykırım yaşanır. İşte burada 1948'deki Birleşmiş Milletler'in belir-

lediği kriterlerdeki tüm maddeler devletin belgelerinde var. Hepsi şimdiye kadar Dersim belgelerinde var. Fakat biz hep 'isyan' gözüyle baktığımız için bunları algılayamadık. Bu araştırmalar süreci bizi başka bir bakış açısıyla okumaya sevk etti.

'KENAN EVREN'İN EŞİ DE DERSİM'İN KAYIP KIZLARI'NDAN'

Peki bu araştırmalarınızı kabul ettirebildiniz mi?

Tabii ki. Bizi meclise davet ettiler, bu araştırmalarımızı kayıt altına aldılar. Örneğin Kenan Evren'in eşi de bir 'Dersim'in kayıp kızları'ndan... Dersim'in Kayıp Kızları kitabında etraflıca bu konu var. Günümüzde devlettekilerden, akademisyenlerden, bürokratlardan, diplomatlardan çok sayıda kişinin anneleri 'Dersim'in kayıp kızları'ndan. Biz bu kayıp kızları da bulunca aslında soykırımın tüm ayaklarını tamamlamış olduk ve Dersim meselesi tartışılmaya başlandı.

Özellikle barış sürecinde medyada fazlaca yer aldı. Kamuoyunun tepkisi nasıldı?

2010 yılında bu tartışmalar, medyanın gündemindeyken, hem failer hem de mağdurlar bunları izlediler. Örneğin bizi 'Benim dedem de orada görev yapmıştı, sonra eve küçük bir kız çocuğu getirmişti', 'Bizim de halamız kayıp' şeklinde arayanlar oldu.

İzmir'den öğretmen bir kadın bize ulaşmıştı 'Benim annem de Dersim'in kayıp kızlarından, televizyonlarda akrabalarımızı arıyoruz fakat annem galiba Ermeni' diye.

Öykü şu: 2010 yılında filmde de geçen Zeynep annesinin bakımını üzerine almak için annesinin kimlik bilgilerini çıkaracak. Bakıyor, çıkmıyor. Çünkü kimlikte baba adı Öğüt, anne adı Havva. Sonra annesinin geçmişe dönük kimlik dökümüne ulaşıyor. Burada baba adı Agop anne adı Havas. Annesi silip bu şekilde getirmiş. Tabii ortalama bir Türk milliyetçisi, eğitimci Zeynep sarsılıyor.

Annesine anlatıyor durumu 'dedemin, ninemin isimleri başka çıktı' diye.

'HAYIR BEN ERMENİ DEĞİLİM'

Bunun üzerine annesi panikle 'Hayır ben Ermeni değilim!' diye tepki veriyor. Zeynep sonra 'Anne-

ciğim ne fark eder, sen Ermeni de olsan, Türk de olsan bizim annemizsin' diyor. O güne kadar da annelerini Fatma diye biliyorlar. Sonra Zeynep soyadı olan Kiremitçiyan'ı araştırmaya başlıyor, Londra'dan bir kadınla iletişime geçiyor 'Galiba sen bizim kaybolan halamızın kızısın' diye...

Bu bilgi bize geldiğinde hemen olay yerine gittik. Aslıhan teyze Isparta'da yaşıyor. Zeynep de bize, Dersim'in Kayıp Kızları'nı çekenele ulaşmaya çalışıyormuş, derneklerle falan uğraşmış pes etmiş. Benim haberim olunca ben buldum onu, gittik görüştük.

Filmi izleyemeden hayatını kaybediyor... Vank ailesine de buradan ulaşıyorsunuz...

Evet... Kayıt altına alındı tüm gerçekler. Biz onun Vank'lı olduğunu, oradaki keşiş ailesinden biri olduğunu öğrenince, Vank üzerine, keşiş ailesine çok kapsamlı bir araştırma yaptık. Bir baktık ki öykü çok başka...

Bu ailenin 1938'de Vank'ta fotoğraflarını çekiyorlar, sonra da 1 saat içerisinde hepsini kırıyorlar. O çocuklar ve üç beş yaşlı saklanarak hayatta kalıyorlar. Bu insanların da kimisi Konya'ya, kimisi Bolu'ya gönderiliyorlar. Halasıyla ve 3 erkek çocuğuyla ormanda buluyorlar Aslıhan teyzeyi, ama o zaman hareket bitmiş. Öldürme süreci yok. Toplayıp, sürgüne gönderme aşaması. O yüzden sağ kalabiliyorlar zaten, yoksa doğrudan 4'üncü ordunun girdiği dönem herkesi öldürüyorlar. Bir tek insan sağ kalmıyor. Ama bu 3 çocuk sağ kalıyor: Nişan en büyüğü, sonra Abgar ve Murat. Nişan 11 yaşlarında, yaralı. Anne bunları buluyor ve Aslıhan'la birlikte götürüyor. Aslıhan'ın babası ve ailenin bir kızı daha kurtuluyor. Baba Agop ve kızı Ziverta Bolu'ya gönderiliyorlar fakat Aslıhan, halası ile Konya'ya gönderiliyor. Orada, hem Kızılbazlar hem de özellikle Ermeniler için özel bir süreç işliyor.

'3 KARDEŞ: ALEVİ, HİRİSTİYAN, MÜSLÜMAN'

Nasıl bir süreç?

İlk olarak Türkleştirme. Nişan'ın adı Alişan yapılıyor, Abgar'ınki Abdullah, Murat Murat olarak kalıyor... Bunları Konya'da bir köye veriyorlar ve bir süre sonra çocukları zorla müslümanlaştırıp, kelime-i şehadet getirtip zorla sünnet ediyorlar. Bu arada bir tane 55 yaşlarında bir Ermeni daha

var, onu da sünnet ediyorlar ve böylelikle bu insanlar müslümanlaşıyorlar. Alişan daha çok Alevilerle kaldığı için Alevi gibi yaşıyor, Abdullah Bolu'da yaşadığı için 5 vakit namazında olan birine dönüşüyor, Murat ise 70'lerde Fransa'ya gittiği için yeniden Hıristiyan oluyor.

3 kardeş: Alevi, Hıristiyan, Müslüman...

Aslıhan'ı da orada bir yüzbaşına evlatlık veriyorlar, sonra yüzbaşının tayini çıkıyor ve Aslıhan'ı bir nüfus memuruna veriyor. İşkenceler, sokakta kalmalar... 13 yaşındayken 35 yaşındaki Türk ve Sünni bir adamla evlendiriliyor. Kelime-i şehadet getirip Müslüman yapıyor. Daha sonra inanılmaz olaylar yaşıyor ve en son Zeynep'in babası ile evleniyor. Diğer evliliğinden de çocukları var. Ermeniliğini çocuklarından gizliyor.

"Galiba ben Kürdüm, bana Kürt kızı derlerdi" diyor hep soranlara. Aslında biz Aslıhan teyzeyi Dersim'e, köyüne götürmek istedik fakat ciddi sağlık sorunları vardı. Onun yerine kızı Zeynep'i götürdük. Annesinin doğduğu ama büyümediği, katliamların yaşandığı dağları, çeşmeleri gezdi, ağladı. Oradayken annesi her akşam arıyordu "Doğduğum yer nasıl? Çeşme vardı oralarda duruyor mu?" diye sormak için. Zeynep, insanların altında katledildiği ceviz ağacından birkaç çiğ ceviz götürüyor sonra annesine. Aslıhan bundan çok etkileniyor. Zeynep diyor ki "Ben attı zannettim..." Aslıhan teyze öldüğünde Zeynep sandığının içinde buluyor bu cevizleri... Aslıhan teyzeyi kaybettiğimizde, cenaze bir camiden, 'Müslüman Fatma Yavuz' olarak kaldırıldı.

Bir vasiyeti var mıydı peki?

Yoktu, zaten Ermeniliğini hiçbir zaman tam olarak kabul etmedi. Bu arada kız kardeşi Ziverta'nın öyküsü de farklı. Ziverta'nın da ismi "Elif" olarak değiştiriliyor. Ziverta'yı Dersimli bir Alevi ile evlendiriyorlar. Bolu'da çocukları oluyor, daha sonra ailesiyle Dersim'e geri dönüyor. Onun kızı da Kadriye. Ziverta 'Agop'un kızı' olduğunun bilinmesine rağmen, Alevi kimliği ile hayatını sürdürüyor. Ermeniliğini inkar etmiyor. Aslıhan ve Ziverta kardeşleri buluşturamadık ama Kadriye ve Zeynep bir araya geldi.

Bolu'ya gönderilenlerden bir de Garo'nun kızı Sultan var.

O da 13-14 yaşlarında bir Alevi ile evlendiriliyor.

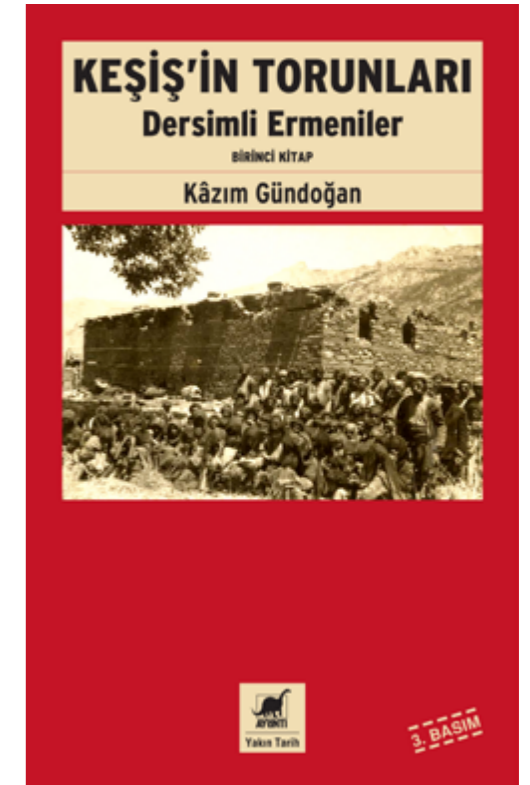
Sultan, Vank'ı diğerlerinden daha çok hatırlıyor aslında, 10 yaşlarında çünkü o zaman. Tekrar Dersim'e de döndüğü için, oradaki mekan, kültür ve ilişkiler nedeniyle hafızasında daha diri kalıyor yaşananlar. Bir de Sultan konuşabiliyor, Aslıhan'ın konuşacak kimsesi yok. Sultan, Aslıhan ve Ziverta ile amca çocukları. Sultan'ın da bir kız kardeşi var, o da Alevi biriyle evleniyor.

Onun adı da Give...

Ahmet Ak anlatıyor filmde. Biz böylelikle o keşiş ailesinin tüm üyelerini çıkardık ve bu insanlar Vank'ın Çocukları olarak tarihe geçtiler.

Dersim'in Kızları, Vank'ın Çocukları...

Kafamızda birçok konu var. Etnik ya da inanç topluluklarından haksızlığa uğramış, yok edilmiş, geride izleri kalmış insanların peşine düşeceğiz. Biz bu izlerin peşinde, 'arkeolojik kazı' yapmayı, iğneyle kuyu kazmayı çok seviyoruz... Şimdilik bu serüveni dünyaya anlatma, filmi izleyicilerle buluşturma çabamız var. Umarım tarihin karanlığında kanamakta olan bu yaralar gün yüzüne çıkar da, insanlığın aklı ve vicdanı devreye girer. Belki bu travmaları biraz da olsa tedavi edebiliriz. En azından bir yüzleşme süreci yaratabiliriz.

Keşiş'in Torunları-Dersimli Ermeniler, Kazım Gündoğan, Ayrıntı Yayınları

Osmanlı'dan bugüne: Devletçi aydınlar ve milliyetçi seçkinler

Akademisyen Haldun Gülalp'ın kaleme aldığı Laiklik, Vatandaşlık, Demokrasi – Türkiye'nin Siyasal Kültürü Üzerine Çalışmalar isimli kitabı geçtiğimiz günlerde Metis Yayınları'ndan çıktı. Gülalp, değerlendirmelerini sunarken, bir nokta üzerine özellikle şerh düşünüyor. Dünyanın geçirdiği son on beş yıllık süreçte, yeniden bir inşa sürecinin söz konusu olması gerektiğini söylüyor. Bu on- on beş yıllık sürecin sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada olduğunu, ciddi bir tahribatın olduğunu ve bu tahribatın süreklileştiğini ve bu süreklileşmenin ufak tefek değişikliklerle altından kalkmanın mümkün olamayacağını altını çiziyor.

Soner Sert soner_sert17@hotmail.com

Türkiye gibi ideolojik ayrımların, düşünce ve örgütsel anlayışların henüz kurumsallaşmadığı, günü ve günceli ilgilendiren periyodik aralıklarla sekteye uğradığı bir ülkenin siyasal kültürü üzerine hazırladığı makalelerden oluşan Laiklik, Vatandaşlık, Demokrasi – Türkiye'nin Siyasal Kültürü Üzerine Çalışmalar isimli kitabı geçtiğimiz günlerde Metis Yayınları'ndan çıkan Haldun Gülalp, düşüncelerini uzun zamandır üniversite kürsülerinde öğrencilerine aktaran bir öğretim üyesi olma özelliği de taşıyor. Kırk yıl

yurtiçi ve yurtdışı üniversitelerinde akademisyenlik yapmış olan Gülalp, yakın zamanda emekliye ayrıldı. Kitabı da çok sevdiği öğrencilerine ithaf etti.

MODERNİZM'İN YOLCULUĞU

Evvla modernizmi tanımlayarak ve bu kavramın Osmanlı'ya ve dolayısıyla Türkiye coğrafyasına etkisini açıklayarak başladığı kitabına, modernizmin ortaya çıkışının ve gelişim sürecinin Osman-

lı'nın dolaylı etkisini açıklayan başlayan Gülalp, Türkiye Cumhuriyeti'ni ortaya çıkaran ekonomi-politik varoluşa dair de tespit ve gözlemlerini açıklıyor. Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarında, kapitalizmi bir sistem olarak benimsendiğini ve büyük bunalım yıllarında da devletçi bir kapitalizmin hüküm sürdüğünü, bugünden o yıllara dair, devrime anti-emperyalist bir mana yükleyenlerin ise devletçi aydınlar ya da milliyetçi seçkinler olduğunu söylüyor Gülalp. Aydınlar ve milliyetçi seçkinler için bu bakış açısının hala sürekliliğini koruduğunu söylemek mümkün.

Kitapta dikkat çeken bir diğer nokta ise Türkiye'li bir Marksist'in, Batılı bir Marksist'e göre kendi kültür dünyasından daha kopuk olduğu ve bu kopukluk dolayısıyla hitap ettiği emekçi kesimlere ulaşamadığına dair. Gülalp, bu durumu açıklarken pek çok nokta üzerinde dursa da, hiç kuşku yok ki, Marksistlerin bir kısmının seçkin bir noktadan bakarak işçi sınıfını cahil ve dinci bir grup insan olarak görmesi üzerine... Anlamak ve kavramaktan öte, kendince 'somut durumun somut tahlili'ni yapıp kenara çekilen bu grubun başarısızlığı, varolan bu başarısızlık üzerinden İslamcı hareketlerin işçi sınıfını örgütlemesi şu anki durumu yaşamamızın başlıca sebebi, diye düşünüyorum.

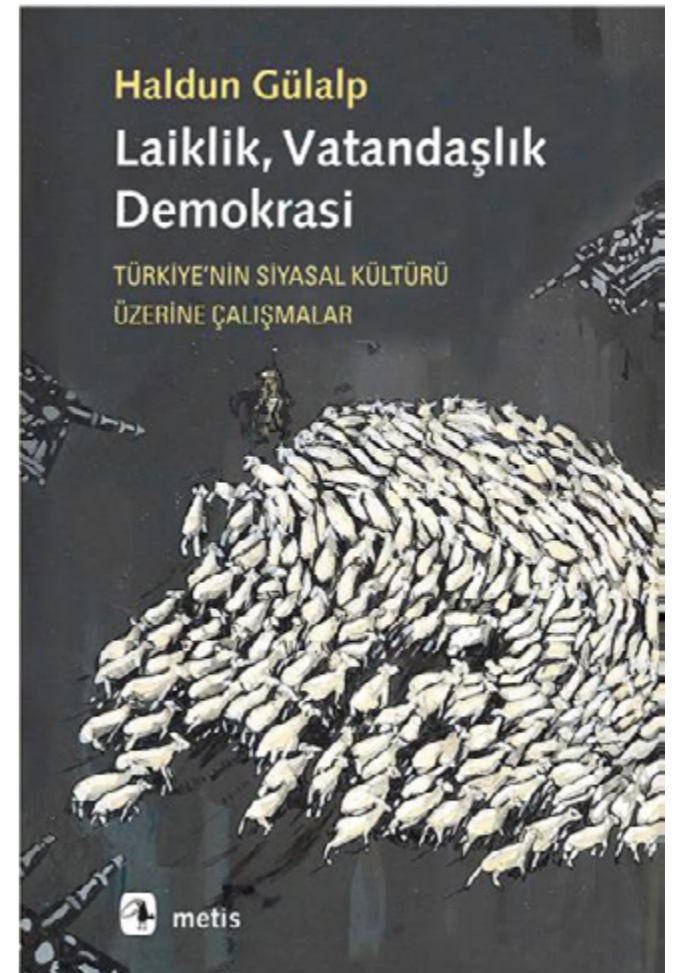
SINIF SİYASETİ Mİ KİMLİK SİYASETİ Mİ?

Gülalp'ın düşüncelerinin bir diğer dikkat çeken kısmı, Sol'un bazı gruplarının Kürtleri kastederek "kimlik siyaset yapıyorlar" diyerek kodlama şekli. Gülalp, bu konuya dair düşüncelerini açıklarken, genel bir tanımlama üzerinde duruyor ve sınıf siyasetinin de bir kimlik siyaseti olduğunu söylüyor. Sivil toplum kavramı ise Gülalp'ın kitabında ayrıca dikkate değer bir bölüm oluşturuyor. Gülalp, sivil toplum kavramını, Marx'ın yorumlayışının aksine Gramsci'den referansla açıklamaya çalışırken, 80 sonrası dünyada süregelen sivil toplum hareketlerini odağına alıyor. Doğu Avrupa'da başlayan ve özgün bir kimliğe bürünen sivil toplumculuğun bizdeki karşılığı biraz da "asker olmayana" temsil ettiği için ayrıca bir karşılık buldu. 80'leri ve 90'ları düşündüğümüzde, Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri, İnsan Hakları Derneği, Cumartesi Anneleri (insanları) bunun en nesnel ispatı.

Gülalp, değerlendirmelerini sunarken, bir nokta üzerine özellikle şerh düşünüyor. Dünyanın geçirdiği son on beş yıllık süreçte, yeniden bir inşa sürecinin söz konusu olması gerektiğini söylüyor. Bu on- on beş yıllık sürecin sadece Türkiye'de de-

ğil, bütün dünyada olduğunu, ciddi bir tahribatın olduğunu ve bu tahribatın süreklileştiğini ve bu süreklileşmenin ufak tefek değişikliklerle altından kalkmanın mümkün olamayacağını altını çiziyor. Bu bağlamıyla neo-liberal politikaların arsızlığına ve insanlığa dair yıkımına dikkat çekiyor.

Gülalp'ın çalışmasını genel olarak değerlendirdiğimizde ise, kendisinin de açıkladığı gibi, kapitalizmin kendi sınırına vardığı ve bu arsızlık halinin yeni bir düzenin kurulması ile son bulacağı yönünde... "Kapitalizmin her gün gözümüze sokarak yaptığı yıkım artık bu noktadan sonra ya doğal çevreyle birlikte insanlığın da sonunu getirecek ya da kapitalizmin aşılabileceği eşitlik, özgürlük ve dayanışmanın egemen olduğu yeni bir düzenin kurulmasıyla son bulacaktır."

Laiklik, Vatandaşlık, Demokrasi – Türkiye'nin Siyasal Kültürü Üzerine Çalışmalar,

Haldun Gülalp, 264 sayf., Metis Yayınları, 2018.

Malzemededen çalan ‘hırsız’, romancı ve akademisyen ‘aşırımacı’ öyle mi?

Türkçe Sözlük, “aşırma” sözcüğü için beşinci sırada, “Başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendisininmiş gibi gösterme veya başkalarının konularını benimseyip değişik biçimde anlatma, intihal” karşılığını veriyor. Demek ki ihaleye fesat karıştıran ya da malzemededen çalan müteahhitlerin yaptığı doğrudan ‘çalmak’ ve karşılığı ‘hırsızlık’ suçu. Edebiyatçıların ya da akademisyenlerin yaptığı ise daha hafif bir şey ‘aşırma’ üstelik pek öyle yer değiştiren bir mal da yok ortalıkta.

Hasan Öztürk hasanozturktrb@hotmail.com

Türkçe Sözlük, çeşitli tanımlarını verdiği “çalmak” sözcüğüne birinci karşılık olarak “başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek, aşırma” diyor. Hırsızlığın, itimat edilir bir tarihi yazılacak olsaydı bu “gizlice almak” işi kiminle ve hangi olayla başlatılırdı acaba? Bu belirleme oldukça zor geliyor bana çünkü insanın, tarihsel süreçte ‘çalmak’ ve dolayısıyla da ‘hırsızlık’ sözlerine yüklediği anlamlar birbiriyle örtüşmüyor. Çalmanın bir tür hastalık (kleptomani) boyutuna ulaşması –Aldatmak romanını anımsayınız-, belirsizliğin geldiği ölçüye de bir işaret bence. Kendi adıma söylersem, türü ne olursa olsun bir yerde “emek” karşılığı ise ‘gizlice alınan’

ya da ‘aşırılan’, orada cezayı gerektiren bir hırsızlık suçu işlenmiş demektir.

Hemen her yıkıntı ya da depremin ardından “malzemededen çalan” ve nedense adları bilinmez müteahhitlere öfkemizi savururuz ya bu hocanın fikrini anımsatır bana.

Hoca Nasrettin, etlerini yediği her koyunun kemiklerine okuyup dua edince yeniden bir koyun canlanırmış kemiklerden. Süregiden bu olayda kendince bir kâr görmeyen Hoca, bir kurnazlık düşünüp her koyundan bir kemik çalıp fazladan bir koyun kazanmayı düşünmüş. Hileli kemiklere dua eden hocanın karşısında bir koyun oluvermiş ama ne yazık ki koyun topal olmuş bu kez.

Çalmak ve hırsızlık söz konusu edildiğinde mitolojiye dek gider ve oradan günlük yaşama döner yolumuz. Zeus’un, bir öfkelenme sonucu ölümlülerden/insanlardan sakladığı ateşi ‘çalmak’ suçuyla kayalıklarda zincire vurdurduğu Prometheus, yazılı tarihin öncesinde bir ilk bilinse de o bir ‘hırsız’ olarak lanetlenmemiş aksine bir kahraman olarak belleklere yerleşmiştir. Prometheus, yaptığının bilincindedir ve kendi çıkarı için çalmamıştır ateşi. Yirmi altı yaşında “Hüsün ü Aşk” mesnevisini yazdığı Mevlana ile bağlantısı eleştirilen Şeyh Galip, “Esrârını Mesnevi’den aldım / Çaldım veli miri malı çaldım” karşılığını vermiş muhaliflerine. Edebiyatımızın iğneyle kuyu kazıcısı Kaya Bilgegil, şairin Mevlana ile yakınlığını “kitabın tamamen tasavvufi özüne ait olmalı” durumuna bağlıyor ve nahoş sözcüğün geçtiği ikinci dize için “kolay, hazır bir kafiye teslim oluşun neticesidir” diyor. (Hüsün ü Aşk’a Dair, 1975) Açıkçası, “aşırma” yok demeye getiriyor hoca.

“Tezi Olmayan Tez, Akademik İflas mı?” (Gazete Duvar, 27 Aralık 2017) başlıklı yazımdan sonra dönemeyecektim bu konuya, hiç olmazsa uzun bir süre ancak basında yakın aralıklı iki haberi okuyunca döndüm yeniden “hırsızlık” sorununa. Türkçe Sözlük, “çalmak” sözcüğüne karşılık verirken “aşırma” derecesini son sıraya daha hafif olduğunu için yazmış olmalı demiştim kendimce. Gazetelerde edebiyat ve akademi dünyamızın iki haberini okuyunca bu kez “aşırma” sözcüğüne baktım. Türkçe Sözlük, bu “aşırma” sözcüğü için beşinci sırada, “Başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendisininmiş gibi gösterme veya başkalarının konularını benimseyip değişik biçimde anlatma, intihal” karşılığını veriyor. Şöyle dedim o zaman, demek ki ihaleye fesat karıştıran ya da malzemededen çalan müteahhitlerin yaptığı doğrudan ‘çalmak’ ve karşılığı ‘hırsızlık’ suçu. Edebiyatçıların ya da akademisyenlerin yaptığı ise daha hafif bir şey ‘aşırma’ üstelik pek öyle yer değiştiren bir mal da yok ortalıkta.

EDEBİYATTA SEVİYE ÇUKURDA

Yazılanlara bakılırsa Zülfü Livaneli’nin, 2013’te Doğan Kitap etiketiyle yayımlanan Kardeşimin Hikâyesi adlı romanı, bir başkasının romanı olarak 2018’de basılmış. Kitabın yeni yazarı Nurşen Karayanız, kitabın adı Kıyamet Çiçeği ve yayıncısı da Kariyer Yayınları. Sanal ortamda görünen biçimiyle kitapların kapakları farklı ancak görüntülenen birer sayfa her ikisinde de aynı. Yine yazılardan öğrendiğimize göre Nurşen Karayanız adlı Ordulu genç yazarın şiir ve roman kitapları da varmış. Üstüne üstlük bu durum onun ilk vukuatı

da değilmiş bu aşırımacılıkta. Şimdilerde kim bilir; genç yazar imza günlerine gidecek, kitap bültenleri Kıyamet Çiçeği hakkında tanıtım yazıları yazacak, yayıncı da başarabilirse kitabını Kültür Bakanlığı’na satacak. Bizler de okurluk bilinciyle kitabı çocuk bezlerinin yanında satan market sahiplerine saydıracağız hakaretlerimizi, öyle mi? Yayın dünyasında neler dönüyor bilinmez ancak şimdilik bilinen, olayın yargıya taşınacağı.

Kardeşimin Hikâyesi adlı romanın bir başkası tarafından Kıyamet Çiçeği olarak kendi adına yayımlanması, edebiyat ortamındaki ‘münferit’ olaylardan biri değil ne yazık ki. Geçen yıllarda iki ayrı kitabın aynı kapakla yayımlandığı da yansıması haberlere. Saymaya sıralamaya gerek yok bütün bunları; geldiğimiz/getirildiğimiz yer burası işte. Kazanmak ve popüler olmak tutkusunu öncelikli, bunun için de her yol mubah artık. Toplumsal yaşamda “kirlenmişlik” denildiğinde nedense hepimiz siyasetçilere çeviriyoruz bakışlarımızı oysa durum “tencere dibin kara” meselesi. Ekranlardaki kadın cinayeti haberlerine verip veriyoruz, kültürden/sanattan nasibini alamamış cahil katiller sebebiyle. Sokak maganmalarını, düğün evi yakınlarını yerden yere vuruyoruz, başkalarının hayatlarını çalıyorlar diye. Sadece ehliyet belgesi aldıkları için araç kullanan buna karşılık trafiği alt üst eden, can ve mal kaybına neden olan görgüsüz sürücülere az sözler mi söylüyoruz kızgınlıkla, elimizde yetki olsa onlara neler yapacağımızı biliyoruz. Daha neler...

Yazı adına, edebiyat adına bugün karşılığını bulmamız gereken soruları bir önceki yüzyılın tam da başında sormuş, “İnsanları edebiyatın dikenli yollarına adım atmaya yönelten pek çok güdü vardır; bu zorlayıcı sebeplerin başta geleni hırs olsa gerek.” diyen Jack London: “Ne için bu hırs? Şöhret mi? Dikkat çekmek mi? İzleyici kazanmak mı? İktidar mı? Geçim sağlamak mı? Cidden, ne için?”

AKADEMİNİN İFLAS BAYRAĞINA KUMAŞ YETMEYECEK

13 Nisan 2018 tarihli BirGün gazetesinde Anıl Karaca imzasıyla “Kopyala-yapıştır: Aynı tez, 2 yıl arayla yüksek lisans ve doktora tezi olarak kabul edilmiş” başlıklı bir yazı yayımlandı. Haber belki başka yerlerde de yayımlanmıştır, bilemiyorum. Gazetede yazılana bakılırsa, Ordulu genç yazarın yaptığından geri kalır yanı yok akademik camianın. Yazının başlangıcını aynen alıyorum: “Van Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi’nde Neşe Çölçimen ve Esra Kaptan Parıltı imzalı ve YÖK’ün Ulusal

Tez Merkezi'nde 'onaylı' gözüken tezlerin birbir aynı olduğu ortaya çıktı. Tezlerin başlıkları ve sonucu neredeyse aynı olmasına rağmen iki farklı kişi tarafından yapılan başvuruyla 2011'de yüksek lisans, 2013'te doktora tezi olarak Histoloji ve Embriyoloji alanında kabul edildiği öğrenildi." Benzerlik olayının evveliyatına bakıldığında şaşılacak bir durum (mu?) dersiniz. Yazıdan öğreniyoruz ki iki tezin danışmanlığını da adı geçen üniversitede görevli aynı öğretim üyesi yapmış.

Her iki çalışmadan alıntılanan birer bölümün, akademinin amentüsünün, "anahtar sözcükler" kısmı aynı, yazı metinlerinde ise aynılığı bozmayacak küçük değişiklikler var. Adı geçen hocanın açıklaması, "tezlerinin içeriğinin farklı olduğu" buna karşılık "doktora çalışmasının başlığında hata olduğu" yönünde. Rahmetli babam anlatmıştı. Komşunun tarlasından taze mısır çalmaya niyetlenen iki genç, suçlanmamak için yöntem bulmuşlar kendilerince. Gençlerden biri, diğerini sırtına almış ve böylece girmişler tarlaya. Arkadaşını gezdiren, mısırlara el sürmemiş; mısırları toplayıp alan da ayaklarını yere basmamış.

Sonundan yakayı ele verdiklerinde biri tarlaya ayak basmadığına dair yeminler ediyormuş, diğeri de mısırlara el sürmediğine. Onların her birinin yeminlerindeki doğruluk kadar tarladan mısır çalındığı da gerçek. Birilerini töhmet altında bırakmak değil mesele(m); sıradanlaşmanın, çıkarıcılığın, üstünkörüülüğün, pratik kazanımların, emeğin itibarsızlığının, niteliğin hiçe sayılışının, devenin, "nerem doğru ki" deyişindeki çürümüşlüğün toplumsal yaşamı kuşatmasınadır itirazım.

Benzer sorunlara değindiğim, "Tezi Olmayan Tez, Akademik İflas mı?" başlıklı yazımın sonuyla bitirmek istiyorum yine: "Sanat gibi bilim de bir aşk meselesi, yalnızca "çalışma" ile olacak gibi değil. Tedavi için gittiği Avrupa'daki izlenimlerini Alp Dağları'ndan adıyla yazan Yakup Kadri'nin, 'Onları [Avrupalıları] bu kadar ileri götüren, bizi bu kadar geri bırakan onların bizden daha zeki, daha iradeli, daha üstün yaradılışlı olmaları değildir. Farkın sebebi bize delilik gibi görünen onlardaki istek, neşe ve rahatlıktır' diyor ya aynen öyle bir durum bu."

7. Yılmaz Güney Film Festivali başlıyor

Yılmaz Güney Film Festivali iki yıl aradan sonra 27-29 Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleşiyor. Festival, "Umut'la Yol'dayız ,Duvar'ları aşıyoruz" sloganıyla sinemaseverlerle buluşuyor.

Bu yıl yedinci kez düzenlenecek olan Yılmaz Güney Film Festivali, Kürtlerin sinema sanatına ilgisini büyütmeyi, Kürt sinemasının gelişimine katkıda bulunmayı, bu alandaki üretimlerde teşvik edici koşullar ve fırsatlar yaratmayı, sinemacıların filmlerine destek alanları açmayı hedefleyerek, Batman Belediyesi'nin girişimiyle 2010 yılından itibaren bu alanda önemli bir festivale ev sahipliği yapıyordu. Batman özelinde ve ülkemizdeki mevcut durumdan dolayı daha önce festivalin yapıldığı mekân olan Yılmaz Güney Sinema Salonu Batman Belediyesi'ne kayyım atandıktan sonra kapatıldı. Daha sonraki süreçte sinema salonunda çıkan yangın gündem oldu ve bunların sonucunda iki yıl üst üste festivalin düzenlenebilmesi için olanak bulunamadı.

Bu yıl, OSAD ile birlikte diğer sivil toplum örgütleri ve kurumlarıyla beraber 7. Yılmaz Güney Film Festivali halkla buluşturuyor. Festival, 27-29 Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleşecek.

GÖSTERİM MEKANLARI

Batman Barosu Sinema Salonu

Gültepe Mahallesi Demokrasi Bulvarı No:339

Petrol İş Sendikası Batman-Sinema Salonu

Akyürek Mahallesi, 218. Sk. No:1, 72040 Batman Merkez/Batman

Garip bir sabah, gazeteci kızın gelişi, Kerberos

Mantıksız gibi geliyor ama o sabah uyandığım da tuhaf bir haber alacağımı biliyordum. Karadeniz'in lacivert dalgalarıyla baş başa kalmış olan bu ıssız köyde geçen her gün birbirinin aynısı olduğu için burada insanların heyecanla konuşacağı olaylara pek sık rastlanmazdı. O günün de ötekiler gibi sessizce akıp gitmesi gerekirdi ama galiba başka şeyler olacaktı. O mahmur sabah saatlerinde bir cinayet haberi alacağımı bilmiyordum elbette ama bir haber gelecekti. Daha yataktan çıkmamıştım, gözlerim kapalıydı, arkalarında fosforlu çizgiler bırakarak yıldırım hızıyla hareket eden mor tavşanları izliyordum.

Tavşanlar her gün olduklarından daha hızlıydılar. Yerlerinde duramıyor, az görülür bir telaşla o kayanın arkasından çıkıp bu kayanın arkasına koşturmak için sabırsızlanıyorlardı. O kadar hızlıydılar ki onları takip edemiyor, daha çok arkalarında bıraktıkları mor ışık izlerini görebiliyordum. Bu ışık izleri, soygun filmlerinde sık sık rastlanan, çok iyi denetlenen bankaların kasa dairelerinde birbirini keserek güvenli bir kafes oluşturan kızılötesi ışınları andırıyordu. Hani şu, kahramanın ancak özel bir gözlük yardımıyla görebildiği ışınları. Ama tavşanların arkalarında kalan izler mordu, bunu iyi hatırlıyorum.

Daha Korkunç Ne Olabilir?

Mantıksız gibi geliyor ama o sabah uyandığım da tuhaf bir haber alacağımı biliyordum. Karadeniz'in lacivert dalgalarıyla baş başa kalmış olan bu ıssız köyde geçen her gün birbirinin aynısı olduğu için burada insanların heyecanla konuşacağı olaylara pek sık rastlanmazdı. O günün de ötekiler gibi sessizce akıp gitmesi gerekirdi ama galiba artık başka şeyler olacaktı. O mahmur sabah saatlerinde elbette ki bir haber gelecekti. Daha yataktan çıkmamıştım, gözlerim hâlâ kapalıydı. Tam bu sırada telefon çaldı. Açar açmaz, haftada birkaç kez gelip ev işlerini yapan Emine Hanım'ın sesini duydum: "Korkunç! Vera Hanım! Vallahi çok korkunç!" diyordu.

Böyle durumlarda, yani birisi korkunç bir sesle "korkunç" diye bağırdığı zaman korkmak gerektiğini anlarım ve aklıma hemen en yakınlarım gelirdi. Bir süre hiç sesimi çıkarmadan dinledim sonra yatışmış olduğunu tahmin ederek "korkunç" sözüyle neyi kastettiğini sordum.

"Vera Hanım'ı duymadınız mı?" dedi ağlayarak.

Vera Hanım'a ne olduğunu sordum. Anlatmaya dilinin varmadığını söyledi ama sonra hem korkunç diye

‘Yeni Türkiye’ yolunda neoliberalizm

İletişim Yayınları'nın Kemal Deniz'in özenli çevirisiyle Türkçeye kazandırdığı Yeni Türkiye'ye Varan Yol - Neoliberal Hegemonyanın İnşası bugünün koşullarını yorumluyor. Kitap, Türkiye'nin yakın tarihi ile ilgilenenlere derli toplu bir kaynak sunma iddiasını taşıyor.

Kerem Yılmaz

C umhurbaşkanı Erdoğan her fırsatta, “Artık eski Türkiye yok, artık yeni Türkiye'nin zamanı” minvalinde sözlerle karşımıza çıkıyor. Gerçekten de ülkemizde 5 yıldan bu zamana değişen, değişmeye devam eden ve kısa ya da uzun vadede de değişmeyi sürdüreceğini öngörebileceğimiz pek çok şey var. Peki “Yeni Türkiye” denen, bu kerameti kendinden menkul olgu (veya imge) ya da anlayış ne ifade ediyor? AK Parti'nin hazırlayıp sunduğu toplumsal, siyasal, ekonomik nitelikteki bir projeyi mi; yoksa AK Parti'yi de önceleyen ve bu partinin hayatımızdaki dönüşümleri yarattığı araç ve yapıların temelini atan bir planı mı?

Geçtiğimiz ay İletişim Yayınları'nın Kemal Deniz'in özenli çevirisiyle Türkçeye kazandırdığı Yeni Türkiye'ye Varan Yol - Neoliberal Hegemonyanın İnşası, bu karmaşık ve uzun yolun izini sürmeye çalışıyor. İsmet Akça, Ahmet

Bekmen ve Barış Alp Özden'in derlediği kitaba akademisyenlerden Ali Ekber Doğan, Ece Öztan, Erbatur Çavuşoğlu, Erdem Yörük, F. Serkan Öngel, Güven Gürkan Öztan, İsmet Akça, Julia Strutz, M. Görken Doğan, Mehmet Sinan Birdal, Uraz Aydın, Yasin Durak ve gazeteci İrfan Aktan yazdıkları makalelerle katkıda bulunuyorlar.

Bu çalışmaya değin yapılan tartışmalar genellikle neoliberalleşme sürecini devlet-merkezci bir yaklaşımla ve kapitalizmi işleten sınıfsal ilişkileri ve bu ilişkilerin devletle olan ilişkilerini sorunsallarının dışında bırakarak tartışıyordu. Bu kitapta farklı olan, hegemonya sorunsalını ve neoliberal hegemonya inşası sürecinde AK Parti'nin kazandığı büyük siyasal ve ekonomik gücü, işte bu sınıfsal ilişkileri ve sosyopolitik güç ilişkilerini de analizine katarak anlamaya çalışıyor. Her özenli toplumsal araştırmanın yaptığı gibi, bu araştırma da bugünün neoliberalizmini anlamının yegâne yolunun neoliberalizmin ve neoliberal hegemonyanın tarihçesini oluşturmak

olduğunu düşünüyor ve “bugünü açıklamaktan çok, bugüne giden yolun taşlarına dair, Türkiye'nin yakın tarihi ile ilgilenenlere derli toplu bir kaynak sunmak” iddiasını taşıyor.

‘Yeni Türkiye’nin insanları olarak, bizler için, esas meselenin Türkiye siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel hayatının yeniden biçimlendiği bu dönemi anlamının çok önemli olduğu açık. Zaten derlemenin en temel hedefi de bunu başarmamıza yardım etmek. Bunu yapabilmek için, AK Parti döneminin, kendine has tüm özellikleri ile birlikte, 1980’li yıllarla başlayan neoliberal hegemonya inşası süreci içinde bir bağlama oturtulması gerekiyor. Devletin sermaye, milliyetçilik, toplumsal cinsiyet ya da işçi hareketi ile kurduğu ilişkileri ve bu unsurlarla girdiği karşılıklı etkileşimin özelliklerini analiz etmek gerekiyor. Derlemedeki çeşitli makaleler bu ihtiyaçla kaleme alınmış.

NEOLİBAREL POLİTİKALARIN GEZİ’YE ‘SIKIŞMASI’

Devlet, Hegelyen anlamda toplumun üstünde, kendi varlık sebebini içinde taşıyan bir varlık mıdır, yoksa toplumu dönüştürmeye soyunmuş, ancak kendi de bu dönüşümden nasibini alan bir fail midir? Derlemeye göre, AK Parti, neoliberal hegemonyanın tesisi önündeki engelleri (en başta da askeri vesayeti) kaldırma projesinin ve neoliberal-muhafazakar temellere dayanan bir toplum türünü (ekonomide “Bırakınız yapınlar”cı, kültürel ve siyasi alanda ise “Bizim istediklerimizi yapınlar”cı bir devlet) inşaa ve tahkim etme projesinin faili. Bu bağlamda devlet, “toplumsal ve politik güç mücadelelerinin kristalleştiği bir alan” (s. 17) halini alıyor; zira AKP ve neoliberal hegemonya inşası sürecinin faillğine soyunan diğer parti ve organlar (12 Eylül 1980 darbesiyle bu süreci başlatanın ordu olduğunu hatırlatmak gerekir), bu süreçte yalnızca askeri vesayetle değil, örgütlü işçi hareketi, diğer milliyetçi projelerin fail ve sözcüleriyle de kâh çarpışmak, kâh pazarlık etmek durumunda kalmışlardı.

Derleme, editörlerin Gezi Direnişi'ne çıktıkları selamla sonlanıyor. Gezi Parkı'ndaki ağaçların sökülmesine barışçıl bir şekilde direnenlere yönelen orantısız polis şiddeti sonrasında başlayan ve yazarların deyimiyle “modern Türkiye tarihinde benzeri görülmemiş ölçekte

bir kitle hareketi ve protesto” (s. 335) halini alan Gezi direnişi, 1980 ve 90’lı yıllarda kurulmaya çalışılan neoliberal hegemonyayı çok ileri bir seviyeye taşıyan AK Parti iktidarına karşı patlak vermiş olması bakımından önemli olduğu kadar ilginç de... Geleceğe dönük olarak ise neoliberal ekonomik politikalara, yani genelleşmiş işsizliğe veya esnek-güvencesiz işçiliğe, özelleştirmelere ve bunun yanında dindar muhafazakarlığa, yani azınlıklara, muhaliflere, “makbul vatandaş” olmayı başaramayan ya da başarmak istemeyen herkesi dışlayan bir biyo-siyaset biçimine verilmiş güçlü bir toplumsal tepki olması bakımından umut verici. Ne diyordu çapulcular: “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam...”

Yeni Türkiye'ye Varan Yol, Kolektif,

derleyen: İsmet Akça, Ahmet Bekmen, Barış Alp Özden

çev: Kemal Deniz, İletişim Yayınları, 2018.

İlk başbakan olmak 'asi'liğe yetmiyor!

Hatice Kapusuz hatchekapusuz@gmail.com

Cinsiyetçi ideoloji hayatın her alanını şekillendirir ve gerçeği tahrif eder. Tarih yazılırken kadınlar, LGBTİ'ler yokmuşçasına yazılır. Dil buna eşlik eder. Tarihin ve dilin şekil verdiği okullar, kitaplar, filmler, sohbetler ve özetle hayat; gözümüzün önündekini görmemizi engeller. Bu öyle manipülatif bir ideolojidir ki, yanı başınızda başarılı mühendis, mimar birçok kadın olmasına rağmen kendinizden emin bir şekilde kadınların analitik bir zekasının olmadığını savunursunuz. Cinsiyetçi ideoloji gerçeğe çekilen bir filtredir.

Hayatın kendisi, dünyanın her yerinde çok farklı kadınlar ve erkekleri barındırır. Ancak hala okul kitapları yer gösterirken kadınlara mutfağı, erkeklere oturma odasında kumandayı ikram eder. Birçok insan bunda ne var demeye eğilimlidir. Oysa bu ayrışma beraberinde bir de değer hiyerarşisi yaratır. Kadının elinin hamuruyla, belindeki eteğiyle, uzun saçıyla yaptıkları değersiz, karşılıksız ve önemsizdir. Kadına ait unsurlar da küçümsemenin unsuru haline gelir.

KADINLAR 'ERKEK İŞİ'Nİ DEVRALIR

Bunun en iyi örneklerinden birisi İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'sında erkekler savaşa gidince, kadınlar hem iş araçlarını hem de fabrikaları devralırlar. Kadınlar o dönem 'erkek

işi' her şeyi yaparlar. Dönemin iletişim araçları da buna uygun yayın yaparlar. Ama savaş bitip de erkekler dönünce kadınlar tekrar evlerine dönmek zorunda kalırlar. Ancak tarih kitapları bunu anlatmaz. Yahut Osmanlı'dan beri Türkiye'de hak talepleri olan bir kadın hareketi varken, tarih kadınlara demokratik hakların talep edilmeden verildiği şeklinde yazılır.

Masalı, hikayesi elbette bundan azade değildir. Geleneksel anlatıda toplumsal yapı doğrultusunda kadınlar daha görünür ve sesi duyulur haldeyken, modern dönemle birlikte masallarda ve çocuk ürünlerinde kadınların görünürlüğü ve sesi de azalır. Güçlü kadınlar, kıvrak zekalı kız çocuklar yeni dönemle birlikte kurtarılan figürlere dönüşür.

Hal böyle olunca kadınlar kendi tarihlerini yazma, dili değiştirme, farklılıkları gösterme mücadelesine de mecbur kalırlar. Tarihin bu erkek egemen anlatımına karşı, kadınları görünür kılmak eşitlik mücadelesinin bir parçasını oluşturur.

Kadınları görünür kılma mücadelesinin bir parçası olarak tanımlanabilecek; iki 'asilik' kitabı çocuklar için raflarda yerini aldılar. İlki Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler diğeri ise Kadın Savaşçılar: Dünyayı Değiştiren 26 Asi.

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler oldukça iyi bir reklam ve tanıtım çalışması ile oldukça popüler bir kitap haline geldi. 100 asi kadının anlatıldığı kitabın ikincisi hemen bir yıl sonra basıldı. İkinci kitabın ise böyle bir tanıtım olanağı olmadı.

ASİ KIZLARA UYKUDAN ÖNCE HİKÂYELER

Bu türdeki ilk kitap olan Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler'e bakacak olursak; kitabın hazırlanma hikayesi oldukça ilham verici. İki kadın kitap projelerini internet ortamında paylaşınca, beklediklerinden çok daha fazla finansal destek bir anda toplanmış. Her çizerin bir asi kadını çizdiği kitap bir milyondan fazla insana ulaşmış, 30'dan fazla dile çevrilmiş. Ardından da ikincisi hazırlanmış.

Peki kitap, yapmaya aday olduğu şeyi ne oranda yapmış diye baktığımızda hazırlanma sürecindeki umutlarımızın kırıldığını söyleyebiliriz. Öncelikle kitaptaki isimlerin seçimleri konusunda yeterince özenli davranılmamış. Mevzu bahis asilik olduğunda, kadınları yok sayan, onları görmezden gelen sistem ne ola ki bu kadınlar asi olarak tanımlansın sorusuna yazar ekibin bir kriter seti, bir çerçeve belirlemediği kitaplarda hissediliyor. Görünen o ki tek kriter kadın olmak olarak belirlenmiş. Olay biyolojik cinsiyete veya özcü bir yaklaşımla kısıtlanmış. Öyle olunca da politikalarıyla kadın mücadelesinin kazanımlarını geriletken, kadınların kara bir şekilde hatırladığı, Margret Thatcher sadece ilk kadın başbakan olmak

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler, Elena Favilli, Francesca Cavallo, çev: Deniz Öztok, Hep Kitap, 2017.

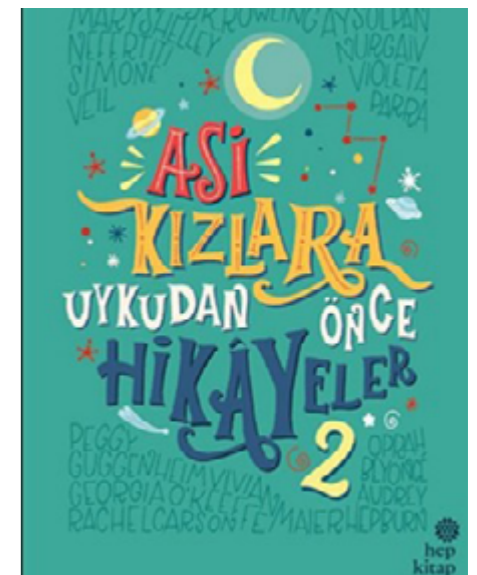
sıfatı ile asi oluvermiş! Bu Türkiye'de Tansu Çiller'i asi tanımlamak gibi bir şey. İlk kadın başbakan olsa da Çiller erkek egemen sistemin temel dişlisiydi. Hatta bugün kadınların eşit temsiliyet mücadelesinin önüne engel olabilecek düzeyde bir performansla hatırlanıyor. Özetle bir pozisyondaki ilk kadın olak kimseyi asi kılmıyor.

ASİ KRALİÇE!

Yine kitapta birçok kraliçe asi olarak tanımlanmış. Yani soy yoluyla geçen tahta, sırf erkek kardeşi olmadığı için geçen kadınlar. Kraliçelerin, Kraliçe Elizabeth gibi dönemin ona ve kadınlara dayattığı norm ve kuralların dışına çıkan birkaç örneği dışında asi olarak tanımlanması yine oldukça zorlama görünüyör.

Kitapta her kadın için bir sayfa öykü, bir sayfa resim olmak üzere 2 sayfa ayrılmış. Ayrıca kişinin resminin üzerinde kişiye ait ya da onu betimleyecek bir söz paylaşılmış. Bu da kişi başına ortalama 25-30 cümle ile öyküsünü aktarma olanağı sunmuş yazarlara. Yani dar alanda kısa paslaşmalar yapmak lazım. Ancak içerikte kişiye dair nelerin aktarılacağına iyi belirlenmediğini ve bir çerçeve çizilmediğini söyleyebiliriz.

Her 2-3 kadından birinin öyküsü aktarıırken; aşık oldu, kocasıyla tanıştı, evlendi, kocası öldü, kocasından sonra gibi bilgiler sunuluyor. Yıllardır kadınlar kendilerini; kocaları, babaları, erkek kardeşleri olmadan var etmeye çalışırken, soyadı mücadelesi verirken; hikayelerde bu bilgiye bu kadar yer ayırmak gerçekten ciddi bir hata. Öyle ki Michel Obama'nın Barrack Obama ile

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler 2, Elena Favilli, Francesca Cavallo, çev: Deniz Öztok, Hep Kitap, 2018.

tanışmasını okumaktan onun stajyer avukatlık sonrası önemli bir avukat haline geldiği bilgisini bile edinemiyorsunuz. Tersine bir durumda bir erkek tanıtılıyor olsa veya kendisini tanıtıyor olsa bu bilgiyi edinebilir miydik? Elbette hayır. Aynı şekilde zaten mevcut toplumsal koşullarda kadınlar kendilerine dair konuşurken evli oldukları veya varsa çocuklarına dair bilgiyi mutlaka paylaşırlar. Sadece kendilerine özgü bir şey aktarmaya çekinirler. Yani kitap bu konuda toplumsal vasatı aşabilmiş değil.

Kitabın diğer bir sorunu ise hikayeleştirme. İyi anlatımlar ve iyi tanışmalar olmakla birlikte; bazı hikayelerde yüzeysel veya özet bir anlatım söz konusu. Asi kadınların yarısında, anlatılan kadın neden asi olarak tanımlandı, burada can alıcı nokta nedir, dönemi için anlamı nedir gibi konularına cevap alamıyorsunuz. Örneğin Virginia Woolf'un hikayesinin yarısında depresyondan mustarip olduğu bilgisi bulunuyor. Modern edebiyata katkısına dair bilgi edinemiyorsunuz. Ya da Agatha Christie'nin hayallerini George Washington'a anlatmasının anlamının ne olduğunu...

Çoğu çeviri çocuk kitabında sorun olduğu üzere, Asi Kızlara Uykudan Önce Hikayeler kitabında da dil akıcı ve ahenkli değil. Oysa çocuk kitapları diğer kitaplardan daha zevkle okunan bir dile ve ahenge sahip olmalı. Ama genelde çeviriler aceleye gelmiş duygusu yaratıyor. Örneğin İngilizce "Once upon a time" kalıbının Türkçeye "bir zamanlar" yerine "bir varmış bir yokmuş" olarak çevrilmesi bile kitaba daha fazla ahenk katabilirmiş.

Tüm bu eksikliklerle birlikte; kitap birçok kadını tanışma fırsatı sunuyor. Türünün ilk örneği olması itibarı ile de hem dünyada hem de Türkiye'de benzeri çalışmalara ilham olması bakımından önemli bir yere sahip.

KADIN SAVAŞÇILAR: DÜNYAYI DEĞİŞTİREN 26 ASI

Asilik üzerine yazılmış ve Türkçeye çevrilmiş diğer kitap Kadın Savaşçılar: Dünyayı Değiştiren 26 Asi. Kitap her kadın için; başarısı, mottosu, özgünlüğü, özelliğini paylaştıktan sonra hikayesini aktarıyor ve her hikaye için 4 sayfa ayırıyor. Ayrıca kitap kadınları kronolojik bir sırada veriyor. Bu da kadınların mücadelesinin tarihsel akış içinde anlamımızı kolaylaştırıyor.

Kitapta öncelikle seçilen isimler konusunda özenli davranıldığı söyleyebiliriz. Kitapta yer alan 26 kadının, bilim, sinema, sanat, moda gibi alanlardan neden seçildiğini, mevcut sistemdeki

erkek egemen öğelere karşı nasıl asi oldukları, o çalışma alanındaki kadınlara dönümsel yaklaşımı öğrenebiliyorsunuz. Bu da kadının neden asi olduğunu, neyle mücadele etmek zorunda olduğunu anlamınızı kolaylaştırıyor.

Her kadın için giriş bölümünde yer alan; en büyük başarısı, mottosu ve onun gibi ol bölümleri oldukça iyi hazırlanmış. Kadınlara dair temel bilgilere özet ve özlü bir biçimde ulaşabiliyorsunuz. Örneğin Hypatia; ilk bilim kadını olarak tanımlanmış ve başarısı; erkekler tarafından hükmedilen bir dünyada ilk bilim kadını olmak olarak özetlenmiş. İlk kitapta sadece depresyonuna tanık olduğumuz Virginia Woolf'un ise 20. Yüzyıl modern edebiyatının en önemli yazarlarından biri olduğunu öğreniyoruz. "Onun gibi ol" bölümünde ise Woolf genç kızlara ve kadınlara: "En deli fikirlerini dile getir, bir sanat eseri olabilirler" diyerek cesaret veriyor. Yine bu kitapta Asi Kızlara Uykudan Önce Hikayeler kitaplarının ikisinde de yer almayan yani 200 kadın arasına giremeyen, kadın mücadelesinin önemli figürlerinden Simon de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur" mottosu ile karşılaşıyorsunuz.

Çizimleri ve sayfa düzenlemesi de oldukça okuyucu dostu olan kitabın sorunu ise bazı hikayelerdeki ölüm, intihar gibi detayların çocuklar için gerekli sınırı aşması. Kitap daha büyük yaşlardaki çocukları hedeflese de bu bilgileri vermemek tercih edilebilir veya anlatmanın farklı bir yolu bulunabilirdi. Zira rol modellerle karşılaşmasını umduğumuz bir çocuğun karakterin nasıl intihara süreklendiğini bilmesi gerekmiyor.

Kadın Savaşçılar: Dünyayı Değiştiren 26 Asi, Irene Civico, Sergio Parra, illüstrasyonlar: Nuria Aparicio, Yabancı Yayınları, 2018.

Küçük sanatçıların büyük sergisi!

5. İstanbul Çocuk ve Gençlik Sanat Bienali başlıyor. Bienal, 7 bin sanatçıyı ağırlayacak.

5. İstanbul Çocuk ve Gençlik Sanat Bienali kapılarını 19 Nisan Perşembe Günü açıyor. 28 Mayıs'a kadar ziyaret edilebilecek bienalin bu yılki teması 'Şimdi ve Burada!' Beşiktaş MKM'de ziyarete açılacak bienal, hem Türkiye'de hem de yurt dışında yaşayan çocuk ve gençlere yönelik, Türkiye'nin en büyük çaptaki sanat etkinliği konumunda.

480 PROJE, 7 BİN KÜÇÜK SANATÇI!

Bienalde bu yıl 10 ülkeden 7 bin 250 çocuk ve gencin, 'Şimdi ve Burada!' temasıyla ürettiği 480 proje sergilenecek ve yine bienal kapsamında 65 atölye düzenlenecek. Her bienal sergisinde bir haftalık zaman dilimi, çocuk haklarına odaklanmaya ayrılıyor ve bienal ayı boyunca bir dizi uygulamalı atölyeler, canlı performanslar, toplantılar, tartışmalar ve seminerler düzenleniyor. Küçük sanatçıların; resim, heykel, video art gibi pek çok alanda 'Şimdi ve Burada!' kavramını sorgulayarak ürettiği çalışmalar arasında birbirinden çarpıcı eserler bulunuyor.

BIENALİN TÜRKİYE ÇAPINDA YAYGINLAŞTIRILMASI PLANLANIYOR

5. İstanbul Çocuk ve Gençlik Sanat Bienali Direktörü Gazi Selçuk, bienalle ilgili şunları söyledi: "TÜİK verilerine göre Türkiye'nin 18 yaş altı çocuk ve genç nüfusu, 2016 sonu itibarıyla 22 milyon 891 bin 140 kişi. 23 milyona varan genç ve çocuğun yaratıcı potansiyelinin ortaya çıkartılması için 'Çocuk ve Gençlik Sanat Bienali' projesinin Türkiye çapında yaygınlaştırılması gerekiyor. Kendini her koşulda ifade eden, özgüveni gelişmiş, yaratıcı, sorun çözebilen ve her şeyden önce tasarım becerisi gelişmiş yeni kuşaklara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuluyor. Gençlerimiz hangi meslekleri seçerlerse seçsinler, ister yönetici, ister işveren, ister öğretmen, ister doktor, ister teknik personel, ister usta olsunlar bu özelliklerle donatıldıkları takdirde dünya ile rekabet eden alanında fark yaratan, her sektörde ülke ekonomisine katma değeri yüksek katkılar sunan bireyler olacaktır."

Bienal ile ilgili bilgilere [adresinden](#) ulaşabilir.

Astsubaylık terk ‘aylenizin sahafı’

Ümit Nar, 19 yılını verdiği askerlikten istifa ettikten sonra bir sahaf dükkânı devraldı. Ama kendisi henüz bir sahaf değil, ikinci el kitap satıcısı. Annesi ise maaşlı işi bıraktığı için hâlâ ona sitemkâr: “5 lira, 5 lira kitap satarak hayat mı sürdürülür!”

Adem Erkoçak aerkocak@gazeteduvar.com.tr

Günümüzde iki şey çok revaçta: Instagram ve festivaller. Her şey Instagram’da ve her şeyin bir festivali var. Sahaf festivali de bunlardan biri. Aslında işin mantığına ters; sahaflara gidilirdi, şimdi sahaflar ayağımıza geliyor.

Sahaf festivalleri tartışmalı alanlar aynı zamanda. Çünkü neredeyse hepsi belediyeler kanalıyla yapılıyor. Festival alanı kurmak için belediyeden bir yer kiralamamız ya da belediyenin size bir yer tahsis etmesi lazım. Belediye ne kadar yardım

yaparsa iş o kadar siyasileşiyor ve “benim gibi düşünmeyen sahaflar burada olmasın” diyor.

‘FESTİVALLER ARACILIĞIYLA BİZİ TERBİYE ETMEK İSTİYORLAR’

Hermes Sahaf’ın sahibi Ümit Nar “Yani sizi parayla terbiye etmek istiyorlar” diyor bu durum için:

“Son dönemlerde insanların mekânlara seyrekle

gelmesinden -mesela Beyoğlu’na, pasajlara- ve biraz da modern çağın insanı konfora yöneltmesinden kaynaklı, dükkânlara daha az insan gelir oldu.

İnternet satışları bunu destekledi. O yüzden festivallere gitmeye başladım. Artık insanların ayağına gitmek zorundasın. Bunda bir sıkıntı yok. Ama bir takım belediyeler meseleye politik yaklaştığı için ayrıma gidiyorlar. İş bir yandan örtük bir şekilde parayla terbiye etmeye geliyor. Festivaller bizim için nispeten elimize toplu paranın geçtiği dönemler. Aldığımızı da gidip Havai’de tatillerde yemiyoruz. Vergi borçları var, pasajın birikmiş aidatları var, gecikmiş kiralar var. Festival düzenleyicileri bunu bildikleri için parayla terbiye etme yöntemine gidiyorlar. İşte festivallere alınmama durumu oluyor ve para kazanamıyorsun. O yüzden otokontrol ve otosansür geliyor ve bazı arkadaşlarımız yutkunmak zorunda kalıyor.

“Ben o tip festivallere katılmıyorum. Foucault’nun dediği gibi kendimize mikro direniş alanları yaratıyoruz. Kendi paramızla garı kiraladık mesela. Zaten garda bana kalırsa yapılabilecek tek bir festival var, o da kitap festivali. Ama makarnadan, kahveye, modadan pizzaya kadar her şeyin festivali yapıldı burada.”

Ümit Nar’la Haydarpaşa Tren Garı’nda düzenlenen ilk sahaf festivali sırasında konuştum. Yeri gelmişken bir müjde vereyim: Bu festival sonrasında garda, tren seferlerinin yapılabilmesi için inşaat çalışması başlayacak. 18 Kasım’da başlayan festival bugün (3 Aralık) itibariyle sona eriyor. Ümit Nar, Eskişehirli bir işçi ailesinin çocuğu. “Ailem devlet memuru olmanın bir gelecek kurmak ve güven kazanmak için önemli olduğunu düşünüyordu. O yüzden daha hayat hakkında bir fikir sahibi değilken ortaokul sonrası askeri liseye başladım,” diyor Nar şöyle devam ediyor:

HEM ASKER, HEM DE TENOR

“4 yıl lise okuduktan sonra 15 yıl boyunca muhaberci astsubaylık yaptım. Telsiz tamir ediyordum. Doğubeyazıt, Urfa, İstanbul’da görev yaptım. Zorunlu hizmet süresi 15 yıldır, onu doldurup istifa ettim.”

“Astsubaydım ama Evrensel Müzik Korosu’nda tenordum aynı zamanda. Bakırköy’de şiir akşamları yapardık. Öyle bir hayatın içindeydim.”

“O zamanlar koşullar çok daha sertti, mecburi süren dolmadan istifa edemiyordun. Firar etmeye kalksan koşulları çok ağırdı. Plajda güneşlenirken yakalanan arkadaşlarım oldu. Onlar da gözünü korkutuyordu insanın, istedikleri zaman buluyorlardı çünkü. Komşun ya da seni sevmeyen birisi ihbar ediyordu, gidebileceğin yerler belli, ‘pat’ diye buluyorlardı.”

“Birbuçuktakvimyılıfirardakalmazorundaydın. Bir yıl iş günü aslında ama bir buçuk yıla denk geliyor, 500 gün. Devletle hiçbir işinin olmaması gerekiyor, bitkisel hayatta gibi yaşamalısın. Yakalanan arkadaşlarım deniz kenarında bir yere gidiyor. Oradakiler ihbar ediyor. Bir gün plajda güneşlenirken bir gölge dikiliyor önüne. Bakıyor ki askeri inzibat! Böyle durumları da görünce gözüm korktu, istifa etmedim, mecburi hizmetin bitmesini bekledim.”

“Lojman dışında asker olmanın verdiği hiçbir imtiyazı kullanmadım. Dolayısıyla memuriyet garantisinin yarattığı konforda gözüm hiç olmadı. 15 yıl mecburi hizmetle öngörülen ya da senden

beklenen şu: Bir süre kendini toparlaman, sonra evlenmen ve çocuk yapman. İstifa ettiğimde yaşlarımda neredeyse hepsinin ilkököl çağında çocukları vardı, o yüzden de göze alamadılar. Ama ben evlenmiş olsam da çocuğum yoktu, istifayı göze alabildim.”

“35 yaşında istifa ettim. Yolun yarısı! Köprüden önce son çıkıştı. Yani 40 yaşında olsam buna cesaret edemezdim. Eski eşim de çok destek oldu o günlerde. Bir takım zorlukları olacaktı çünkü. Ama bir gün istifamı verdim ve çıktım.”

Ümit Nar okumayı ilkökula başlamadan evvel sökmüş, dolayısıyla okumaya da erken başlamış: “Jules Verne’le tanıştım ve bir okur oldum. Onun büyüdü dünyası beni çok etkiledi. İlkokula başladığımda okuma-yazma biliyordum. Teyzem Gırgır ve dönemin diğer mizah dergilerini okurdu, onlara bayılırdım.”

“Mesleğe başlayana kadar iyi bir okur olduğumu zannediyordum. Mesleğe başlayınca yelpazenin ne kadar geniş olduğunu fark ettim. Tarihte, felsefede, edebiyatta birçok eksikliğim olduğunu keşfettim. Bazı önyargularım yıkıldı. Mesela, ‘çağdaş Amerikan edebiyatı da neymiş, bana göre değil’ derken Paul Auster’i okuyup o dünyaya girdim.”

‘BEN ASLINDA SAHAF DEĞİLİM’

Kendini bildi bileli okuyan Ümit Nar, sahaf olmadan önce de sahaflara çok sık gelip gidermiş:

“Ben zaten evvel ezelden kitap okuruyum. Tezgahın öbür tarafına geçtim. Memurken Aslıhan Pasajı’nın müşterisiydim. Hatta gide gele tanıdıkların yanında biraz işi öğreneyim, pişeyim diye düşünürdüm.”

Gerçi kendisi sahaf olduğu iddiasında değil, sahaflık olunan bir şey değilmiş çünkü: “Ben aslında sahaf değilim, ikinci el kitap satıcısıyım. Şimdiki aklım olsa dükkâna sahaf ismini koyma ukalalığında bulunmazdım. Zaten yıllar sonra şunu anladım ki sahaflık senin kendi kendine söylediğinde değil, başkalarını sana vereceği bir paye. Tabelaya isim koydum, oldu gibi basit bir şey değil. Nadir Kitap sitesinde 350 satıcı var. Bunlar sahaf mı, hayır. İkinci el kitap satıcısı mı, evet.”

TÜRKİYE’DE 10 KADAR SAHAF VAR’

“Türkiye’de hâlâ 10 kadar sahaf var. Ankara’da Ahmet Abi var. Külüstür Turgut vardı, öldü. Yine yakın zamanda İzmir’de kaybettiğimiz bir abimiz vardı. Kadıköy’de Hasan Abi var, İmge Sahaf. Lütfi Abi var, Müteferrika; ‘Papaz Lütfü’ derler. Bahtiyar Abi var. Beyoğlu’da Nedret Abi var, Sahaflar Derneği Başkanı. Halil Abi var. Bu insanlar işi ilmiyle yapmış, hatta Beyazıt’taki çarşı sahaflar çarşısı iken orada çıraklık da yapmış insanlar.”

“Bu işi devraldığımında dükkânda ders kitaplarından kurtuldum önce. ‘Ben sahaflık yapacağım’ diyen insanın satacağı kitaplar değil. Kitap ve dergi üzerinden gidiyorum.”

‘SAKALINI VE KUÇAĞINDAKİ KEDİYİ SIVAZLAYAN İNSANLAR DEĞİLİZ’

Ümit Nar ikinci el kitap satmaya tam on yıl önce başlamış. Ege’ye yerleşmek gibi her üniversiteli ve biraz da kitap karıştıran kentlinin bir diğer hayali de saha dükkânı açmaktır. Ümit Nar, bunun o kadar “romantik” bir fikir olmadığını söylüyor: “Sakalını ve kucağındaki kediyi sıvazlayan insanlar değiliz, dışarıdan öyle gözüküyor olabilir. Bir festivalde bile benim üzerimden 2,5 ton kitap geçiyor. Paketliyorsun, kamyonete yüklüyorsun, tezgaha yerleştiriyorsun. Mesaisi belli değildir. Gece hurdacının deposunda çamur içerisinde kitap ayıklamışlığım vardır. Mesela bir arkadaşımız, Parkinson Şeref*, çöpte kitap ayıklarken kafasına kepçe darbesi yemiş ve bir yıl yoğun bakımda yatmıştır. Kitapları alırken bir bedel ödüyoruz ama işin bir de görünmeyen emek bedeli var ki, yazdığımız fiyatlar onları karşılamaz bile.”

“10 lira diye burun kıvrıp pahalı bulunan kitaplar en az dört kez elden geçiyor rafa yerleşene kadar. Önce büyük bir kütleden seçiyorum. Sonra bütçeme göre bir seçim, eleme daha yapıyorum. Sonra fiyatlandırıyorum. En sonunda da rafa yerleştiriyorum. Ve bu arada da kitabın onarılması gerekiyorsa onu da yapıyorum. Bunların üstüne, bir devlet sınırları içerisinde yaşamının getirdiği matematik var: Kira, kiranın stopajı, gelir vergisi, katma değer vergisi gibi bir sürü kalem bekliyor seni.”

“İşin sürekliliği lazım. Bir kitap sattıysan iki kitap almalısın. Bir akarı olmalı. Mesela geçen 11-12 gibi eve vardım. Sabah 4’te Dolapdere’den kitap seçtim. 6 gibi eve yeniden gelip 1 saat kadar uyudum ve gelip buradaki tezgahımı açtım. İşin bir de böyle zahmeti var.”

İŞ DEĞİL, MÜPTELALIK

Kısacası sahaflık -evet, aslında ikinci el kitap satışı ama dil alışkanlığı- öyle görüldüğü ya da hayal edildiği gibi dingin ve huzurlu bir yaşam vaat etmiyor. Ama buna tam manasıyla bir iş de diyemeyiz galiba; bir müptelalık. Sadece para için yapılan bir gayret değil, başkaca takıntıları barındıran bir meslek. Mesela Ümit Nar, “Hepimizin hayalinde Müteferrika ya da Kahire Bulak Matbaası’ndan çıkma kitap bulmak vardır,” diyor. Bulunca zengin olunacağından değil, mesleki bir haz, bir mertebeye erişme duygusu adına.

Kitapların meta değerini aşan gerçek değerleri vardır. Kitapların kendisi de artık çağımızın dışına itiliyor. Pop kültür kendi “değerleriyle” kitap görünümü matbuat “eserler” üretiyor olabilir ama onlar başka.

Sahaflık, tüketim alanının dışında kalan ve kendine has işleyişiyle süre giden bir alan. Ümit Nar’ın “Bizimkisi iki defa geldikten sonra arkadaşlığa dönüşen bir şey,” diye tariflediği gibi bir ilişki var alan ve veren arasında. Kitap almaya gelen de orada bir şeyler bırakıyor; sohbetini, dostluğunu, derdini...

İş sadece para kazanmak ya da statü elde etmek olsaydı, Ümit Nar’ın annesinin oğluna söylediği şu sözler geçerli olabilirdi: “5 lira, 5 lira kitap satarak hayat mı sürdürülür!”

* Parkinson Şeref’in lakabı, parkinson hastası olduğu için değil, Türkiye’nin ilk “death metal” müzik grubu Parkinson’un kurucularından olduğu içindir...

EDEBİYAT

- 1. Kırlangıç Çılgılığı**
Ahmet Ümit, Everest Yayınları
- 2. Leyla ile Mecnun**
Burak Aksak, Küsurat Yayınları
- 3. Olağanüstü Bir Gece**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 4. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 5. Satranç**
Stefan Zweig, İş Bankası Kültür Yayınları
- 6. Üç Kız Kardeş**
İclal Aydın, Artemis Yayınları
- 7. Kürk Mantolu Madonna**
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları
- 8. Fahrenheit 451**
Ray Bradbury, İthaki
- 9. Liseden Arkadaşlar**
Selçuk Aydemir, Küsurat
- 10. Hayvan Çiftliği**
George Orwell, Can Yayınları

EDEBİYAT DIŞI

- 1. Gazi Mustafa Kemal Atatürk**
İlber Ortaylı, Kronik Kitap
- 2. Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı**
Hector Garcia , Francesc Miralles, İndigo
- 3. Saklı Seçilmişler**
Soner Yalçın, Kırmızı Kedi
- 4. Kafaya Takmama Sanatı**
Mark Manson, Butik
- 5. Dua Kader Değiştirir**
Ethem Emin Nemutlu, Olimpos
- 6. El Vedud**
Tuğçe Işınsu, Feniks
- 7. Zamanın Kısa Tarihi**
Stephen Hawking, Alfa Yayıncılık
- 8. Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens**
Yuval Noah Harari, Kolektif
- 9. Gerçek Tıbbın 10 Şifresi**
Canan Efendigil Karatay, Hayykitap
- 10. Sen Kimsin?**
Yılmaz Özdil, Kırmızı Kedi Yayınları

NOT: D&R, İdefix, Kitapyurdu, Babil, Odakitap, Hepsiburada ve Kitapsan'dan derlenmiştir

ETKİNLİK

CENK DURMAZEL
27 Nisan 2018 Cuma
Saat: 22:30
Kadıköy Sahne,
İstanbul

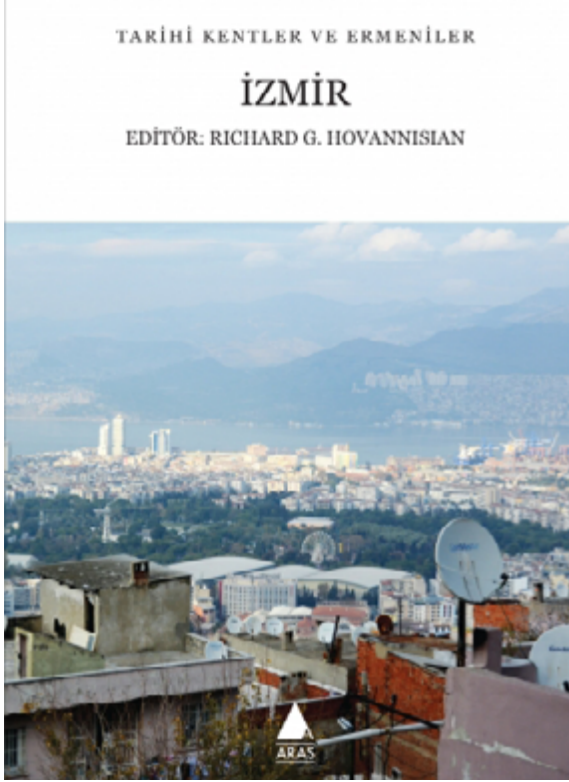

PESTİLENCE
29 Nisan 2018 Pazartesi
Saat: 21:00
Kadıköy Sahne,
İstanbul

BÜMED HİDİRELLEZ ŞENLİĞİ
05 Mayıs 2018 Cumartesi
Saat: 14:00
BÜMED Üst Bahçe,
İstanbul

AZİZNAME
09 Mayıs 2018 Çarşamba
Saat: 20:30
Nilüfer Belediyesi Nazım Hikmet Kültür Evi,
Bursa

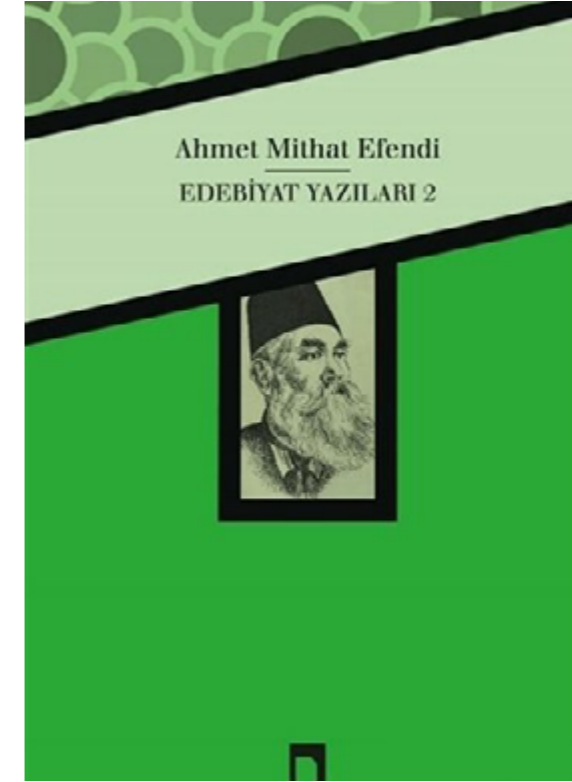
İzmir Tarihi Kentler ve Ermeniler,

Richard G. Hovannisian, Aras Yayıncılık

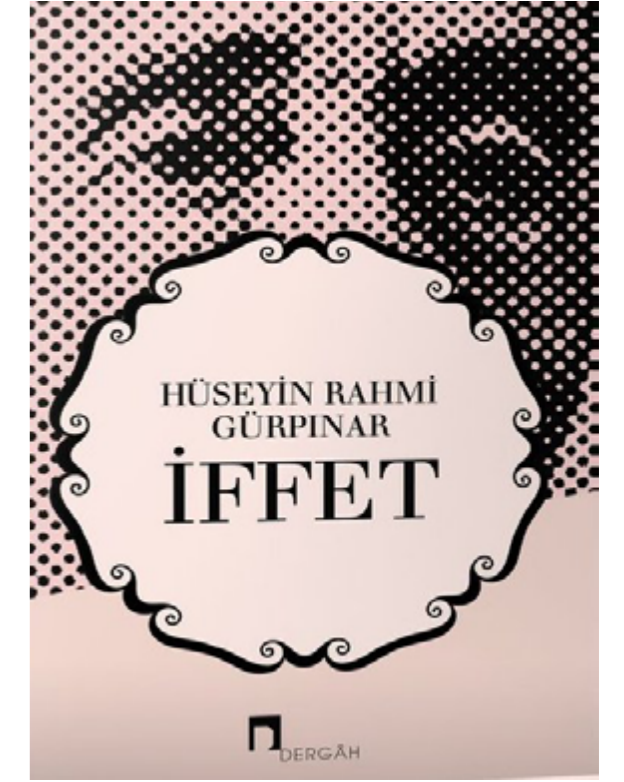
Amira'nın Kızı

Yervant Sirmakeşhanlıyan, Aras Yayıncılık

Edebiyat Yazıları 2

Ahmet Mithat Efendi, Dergah Yayınları

İffet

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Dergah Yayınları

Nuri Bilge Ceylan Sineması

Bülent Diken, Gilloch, Hamon, Metis

Freud - Spinoza Mektuplaşması 1676-1938

Michel Juffé, Metis

Dil Meseleleri

Necmiye Alpay, Metis

Roko ile Konuşmalar

Meltem Gürle, İletişim Yayınları

Medya ve İletişim Sözlüğü

Daniel Chandler Rod Munday, İletişim

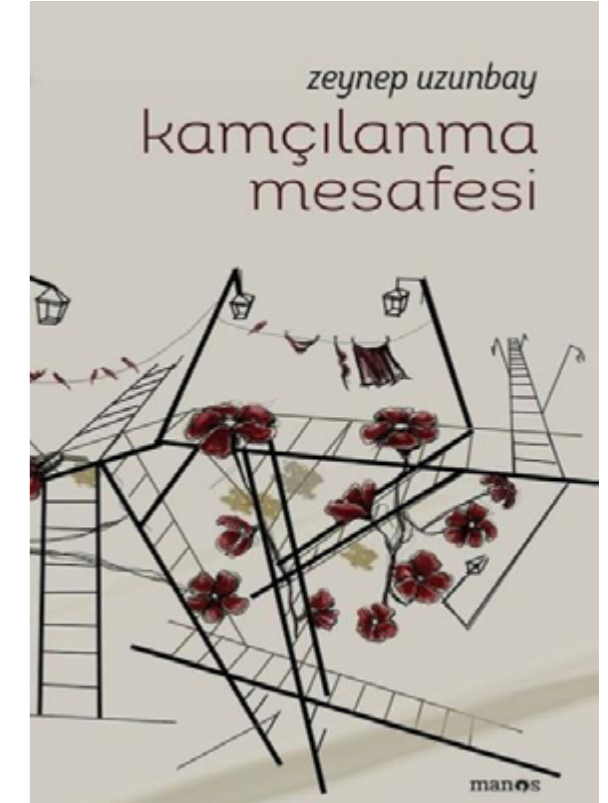
Rus Devrimi, 1917

Rex A. Wade, İletişim

Edebiyatta Eleştirinin Özeleştirisi

Ayşegül Tözeren, Manos Kitap

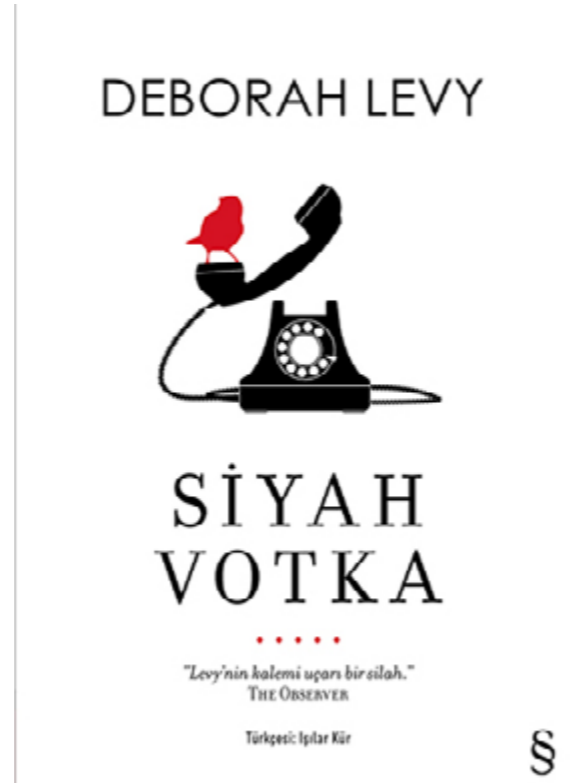
Kamçılanma Mesafesi

Zeynep Uzunbay, Manos Kitap

Bu Ben Değilim

Orçun Ünal, Everest

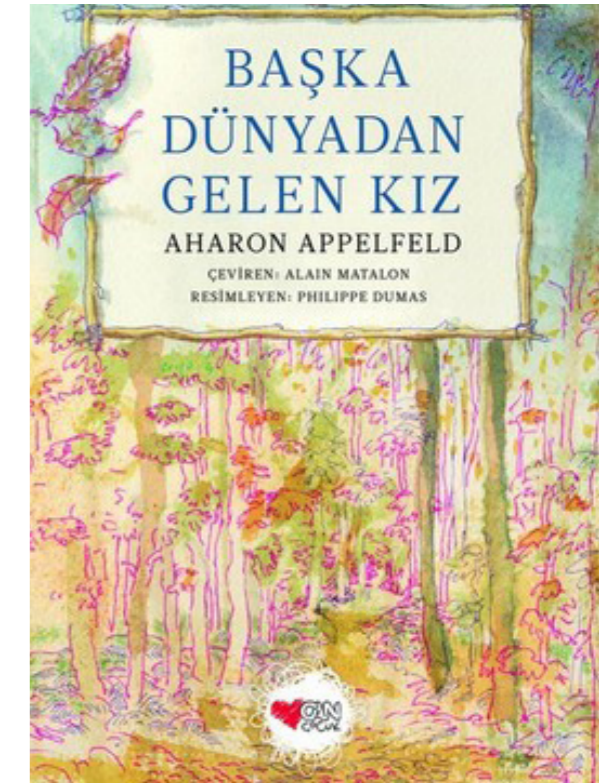
Siyah Votka

Deborah Levy, Everest

O Ağustos Günü

Rindert Kromhout, Can Çocuk

Başka Dünyadan Gelen Kız

Aharon Appelfeld, Can Çocuk

4.

[Barış Ünlü: Kürtler ırkçı olamaz çünkü ırkçılık bir sistemdir](#)

14.

[‘Türklük Sözleşmesi’ni okurken...](#)

17.

[Portman, ‘Yahudi Nobeli’ni reddetti](#)

18.

[Dersim’in Ermeni kızları nerede?](#)

26.

[Osmanlı’dan bugüne: Devletçi aydınlar ve milliyetçi seçkinler](#)

28.

[Malzemedен çalan ‘hırsız’, romancı ve akademisyen ‘aşırımacı’ öyle mi?](#)

31.

[7. Yılmaz Güney Film Festivali başlıyor](#)

32.

[‘Yeni Türkiye’ yolunda neoliberalizm](#)

34.

[İlk başbakan olmak ‘asi’liğe yetmiyor!](#)

37.

[Küçük sanatçıların büyük sergisi!](#)

38.

[Astsubaylık terk ‘aylenizin sahafı’](#)

44.

[Yeni Çıkan Kitaplar](#)